

# Cold Cases als leermethode

EEN ONDERZOEK VOOR OPEN EYES INSTITUTE

DOOR JELLE VAN DE STEEG

## Inhoudsopgave

<b>Inleiding</b> .....	<b>2</b>
<i>VersPers</i> .....	2
<i>Open Eyes Institute</i> .....	2
<i>Onderzoek</i> .....	2
<b>Onderzoeksvraag</b> .....	<b>3</b>
<i>Concrete onderzoeksvraag</i> .....	3
<i>Onderzoek en antwoorden</i> .....	3
<b>Voorbeelden trainingen</b> .....	<b>4</b>
<i>Totstandkoming deelvraag</i> .....	4
<i>Onderzoeksmethode(n)</i> .....	4
<i>Trainingen in onderzoeksjournalistiek</i> .....	4
<i>Resultaten</i> .....	5
<i>Informatieve boeken</i> .....	5
<b>Methoden en toepasbaarheid</b> .....	<b>6</b>
<i>Totstandkoming deelvraag</i> .....	6
<i>Het Verborgen Scenario</i> .....	6
<i>Waarom Het Verborgen Scenario</i> .....	19
<i>Andere vormen</i> .....	19
<i>Evaluatie Koude Zaken</i> .....	22
<i>Bas Haan</i> .....	28
<i>Ethische dilemma's true crime</i> .....	31
<i>Resultaat</i> .....	33
<b>Conclusie</b> .....	<b>36</b>
<b>Bronnenlijst</b> .....	<b>37</b>

## Inleiding

### VersPers

VersPers is er voor nieuwe journalistiek in een veranderende wereld en onderscheidt zich door het aanbod van de unieke combinatie van maken, trainen in en faciliteren van onderzoeksjournalistiek.

### Open Eyes Institute

Stichting VersPers uitgeverij heeft een vakschool: Open Eyes Institute. Deze vakschool biedt (toekomstig) journalisten een springplank naar een carrière in de onderzoeksjournalistiek. Het traint en coacht in alle facetten van multimediale onderzoeksjournalistiek en journalistiek ondernemerschap.

Het Open Eyes Institute aanbod varieert van laagdrempelige videolessen en verdiepende masterclasses tot een complete vakopleiding en 1-op-1 coachingstrajecten voor de wat meer ervaren journalist.

### Onderzoek

In dit onderzoek ga ik onderzoeken hoe cold cases als leer materiaal ingezet kunnen worden. In Nederland zijn er ongeveer 1.700 cold cases waarin moord- of vermissingszaken onopgelost zijn gebleven en waarvoor dus nog nooit iemand veroordeeld is. 1.700 zaken waarin dus gezocht kan worden naar antwoorden, perfect voor een onderzoeksjournalist in ontwikkeling.

Ik ga onderzoeken welke onderzoeksjournalistieke-methoden je kunt gebruiken om zulke zaken te onderzoeken, hoe je gebruik van de methoden kunt maken maar ook of het ethisch verantwoord is om onopgeloste zaken te gebruiken als onderzoeksmethode.

## Onderzoeksvraag

### Concrete onderzoeksvraag

Bij aanvang van het onderzoek ligt er behalve het idee nog niets op tafel. Daarom heb ik de volgende onderzoeksvraag vastgesteld die als rode draad door het onderzoek loopt:

Hoe kun je optimaal gebruikmaken van  
onderzoeksjournalistieke-methoden om  
journalisten te trainen in het verslaggeven van  
cold cases?

### Onderzoek en antwoorden

Het onderzoek zal gedaan worden door het lezen van boeken, online stukken en twee interviews. Op deze manier kan er richting een antwoord gewerkt worden dat past bij de bovenstaande onderzoeksvraag.

## Voorbeelden trainingen

Welke voorbeelden van trainingen in onderzoeksjournalistiek zijn er?

### Totstandkoming deelvraag

Onderzoeksjournalistiek wordt steeds belangrijker <sup>(1)</sup>. Denk aan het blootleggen van machtsmisbruik, corruptie bevechten, de democratie versterken en transparantie koesteren. Allemaal dingen die met gedegen onderzoeksjournalistiek bereikt kunnen worden. Een recent voorbeeld is het onderzoek door journalisten Pieter Klein (RTL Nieuws) en Jan Kleinnijenhuis (Trouw) naar de kindertoeslagenaffaire. De onthulling leidde in eerste instantie tot het aftreden van staatssecretaris van Financiën, Menno Snel. Daarna trok voormalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Lodewijk Asscher, zich terug als PvdA-lijsttrekker. En uiteindelijk zorgde het voor de val van kabinet-Rutte III.

PR mensen en voorlichters bepalen wat er aan de openbaarheid wordt prijsgegeven en wat juist niet. Dat bewijst dat gedegen research, analyse en verdieping met de tijd belangrijker worden om tot waarheidsvinding te komen. Voor journalisten betekent dat simpelweg dat onderzoeksjournalistieke vaardigheden hoger in het vaandel komen te staan <sup>(10)</sup>. De vaardigheden aangeleerd krijgen, zijn trainingen daarin steeds belangrijker. Daar ligt een kans voor Open Eyes Institute.

### Onderzoeksmethode(n)

Via deskresearch worden de trainingen gevonden en onderzocht.

### Trainingen in onderzoeksjournalistiek

Gevonden trainingen staan onder elkaar met onder meer informatie over de soort training, plaats van training en doelgroep.

#### **Media Trainings Centrum Noord-Nederland**

Cursus onderzoeksjournalistiek <sup>(2)</sup> te volgen voor 500 euro. De cursus bestaat uit vijf trainingsdagen in november en december 2020 en wordt gegeven door Willem de Haan in Groningen. Het uiteindelijke doel is om een productie te maken voor krant, regionale televisie of internet. Enige kennis vooraf is gewenst en dus richt de training zich op al werkzame journalisten.

#### **Hogeschool Utrecht**

In tien avondcursussen richt Hogeschool Utrecht <sup>(3)</sup> zich op technieken uit de onderzoeksjournalistiek te trainen aan de 'alledaagse' journalist. Zij richten zich er dus niet per se op om men om te scholen naar onderzoeksjournalist, maar juist op de

technieken die elke journalist in de dagelijkse werkzaamheden kunnen helpen. Met maximaal twaalf cursisten die al actief zijn in het werkveld en enige ervaring hebben gaat Hogeschool Utrecht aan de slag. De cursus kost 1.395 euro.

### **NVJ Academy cursus Onderzoeksjournalistiek**

Deze cursus door de Nederlandse Vereniging van Journalisten <sup>(4)</sup> maakt cursisten wegwijs in de beginselen van het vak. Zij zullen kennis maken met de theorie, methoden en technieken van onderzoeksjournalistiek. Het richt zich op mediaprofessionals die overwegen gebruik te maken van onderzoeksjournalistieke methoden en technieken. Basiskennis van journalistiek is vereist. De training duurt anderhalve dag, wordt gegeven door Vincent Verweij en kost voor niet-leden 360 euro. Voor leden kan de korting oplopen tot 50%. De training vindt plaats in Amsterdam.

### **Investico masterclass onderzoeksjournalistiek**

De masterclass van Platform voor Onderzoeksjournalistiek Investico <sup>(5)</sup> kan vijf deelnemers kwijt en is in Amsterdam. Deze vijf deelnemers werken samen aan één groot onderzoeksproject en krijgt scholing in methoden en technieken voor onderzoeksjournalistiek. Zes maanden lang gaan zij aan de slag onder oog van hoofdredacteur Jeroen Trommelen en redacteur Thomas Muntz en is in samenwerking met De Groene Amsterdammer. Deelname aan de Investico Masterclass is gratis, maar vereist wel een forse tijdsinvestering. Toegelaten kandidaten kunnen bij het Fonds Bijzondere Projecten een beurs aanvragen in de regeling Beurs Expertisebevordering. Sollicitatie is verplicht.

## Resultaten

Er zijn vier trainingen te vinden in onderzoeksjournalistiek op het internet. Deze vinden plaats in Amsterdam (2), Utrecht (1) en Groningen (1). Deze trainingen vinden op drie van de vier plekken meerdere dagen plaats, op één locatie zelfs enkele maanden. Gemiddeld kosten deze trainingen 563 euro en zijn voor journalisten die al enige kennis hebben. Als leek kan dus niet aan de trainingen begonnen worden.

## Informatieve boeken

Onderzoeksjournalistiek maakt de laatste jaren een bijzondere ontwikkeling door: media die hun krachten bundelen om samen tot een onderzoek en publicatie te komen <sup>(11)</sup>. Eerder werden RTL Nieuws en Trouw al benoemd rond de toeslagenaffaire, maar andere voorbeelden zijn ook de Volkskrant en Nieuwsuur (een onderzoek rond de AIVD en hun rol in de Russische inmenging in de Amerikaanse verkiezingen, waarvoor Huib Modderkolk in 2018 de Loep won) en de groep van 370 verslaggevers (waaronder verslaggevers van Trouw en Het Financieel Dagblad) uit 75 landen (een onderzoek naar de Panama Papers). Laatstgenoemde ging in samenwerking met het International Consortium of Investigative Journalist (ICIJ), dat sinds 2017 een zelfstandige non-profitorganisatie is geworden. De organisatie bestaat

uit meer dan 200 onderzoeksjournalisten en 100 mediaorganisaties in ruim 70 landen. De ICIJ bestaat al sinds 1997, dus de ontwikkeling is niet nieuw maar heeft wel sprongen gemaakt. Deze samenwerkingen zorgen ervoor dat de kracht en impact van onderzoeksjournalistiek worden vergroot. Onderzoek is tijdrovend en daardoor erg duur. Door het bundelen van de krachten wordt de tijd verdeeld en kan er intensiever onderzocht worden.

Daarnaast zetten media in op onderzoeksjournalistiek om er zich mee te kunnen profileren, dat zegt Alexander Pleijter. Pleijter is universitair docent journalistiek en nieuwe media aan de Universiteit Leiden.

### **Het Verborgen Scenario**

Het Nederlandse handboek waarin de methode Story-Based Inquiry wordt uitgelegd. Story-Based Inquiry gaat over het bedenken, plannen, voorbereiden, uitvoeren en afleveren van een journalistiek onderzoek. Uitgezocht en opgeschreven door Mark Lee Hunter en Luuk Sengers, beiden nog steeds deel van het internationale Story-Based Inquiry team dat methoden en trainingen blijft ontwikkelen. Dat doen ze voor de blijvend groeiende gemeenschap van onderzoeksjournalisten.

## **Methoden en toepasbaarheid**

### Totstandkoming deelvraag

Ten eerste verschijnen hier methoden uit *Het Verborgen Scenario* <sup>(6)</sup> die toepasbaar zouden kunnen zijn op cold cases en zo kunnen dienen als lesmateriaal. Ten tweede gaat het in op de toekomst van de onderzoeksjournalistiek. Ten derde evalueer ik, Jelle van de Steeg, op het onderzoek dat ik naar een cold case deed voor mijn eigen podcast: *Koude Zaken* <sup>(7)</sup>. Ten vierde en ten slotte spreek ik Bas Haan, onderzoeksjournalist onder meer bekend door de Schiedammer parkmoord en de Deventer Moordzaak. En ten slotte wordt het ethische aspect op true crime belicht.

### Het Verborgen Scenario

*‘Onderzoeksjournalistiek kun je leren. Door het zelf te doen, maar óók door naar anderen te kijken. Je hoeft niet eerst zelf te vallen als je ook aan anderen kunt vragen waar de kuilen zijn. (...) onderzoeksjournalisten doen aan routine: stappen die we telkens verrichten, omdat we uit ervaring weten dat deze onze kansen op succes vergroten.’* – deel uit de opening van Het Verborgen Scenario

Bovenstaande opening illustreert hoe je onderzoeksjournalistiek kort samengevat het beste kunt leren: door naar anderen en hun ervaringen te kijken en dezelfde stappen volgen. Uiteindelijk herhaal je dat proces en rol je steeds verder in je eigen werkwijze, met eigen nieuwe stappen waarbij jij denkt dat de kans op succes het grootst is. In dit

handboek wordt dieper ingegaan hoe je dat succes bereikt buiten het *afkijken* van die stappen om.

In onderstaande koppen worden methoden uit Het Verborgene Scenario genomen en door de onderzoeker aangevuld met recente voorbeelden en hoe deze ingezet kunnen worden bij het onderzoeken van cold cases.

### **Inhoud (de hypothese)**

Journalisten zoeken naar onderwerpen om een verhaal over te schrijven. Denk aan cultuur (hoe staat de Nederlandse filmsector er na COVID voor?), sport (is vroege alzheimer bij ex-topsporters te linken aan fysieke duels?) of technologie (hoe kunnen we algoritmen in gaan zetten om depressies vroegtijdig op te sporen?). Het is handig om onderwerpen die interessant zijn voor jezelf als journalist onder elkaar te schrijven, daarachter ideeën neer te zetten en dit weer aan anderen voor te leggen. Maar een onderzoeksjournalist doet iets anders, die zoekt namelijk naar incidenten: gebeurtenissen die de aandacht trekken omdat ze afwijken. Als onderzoeksjournalist ga je uiteindelijk uitzoeken waarom deze gebeurtenissen afwijken, hoe dit ontstaan is, wat de gevolgen zijn en eventuele oplossingen aandragen.

Om zo'n incident te vinden hoef je niet dagenlang het internet (specifieker: het darkweb) af te struinen of over straat lopen en vragen waar mensen tegenaan lopen. Het kan een stuk simpeler en effectiever door je oren wijd open te houden en je oren te spitsen. Wat heb je bijvoorbeeld recent gehoord, gezien of meegemaakt dat je heeft verbaasd? Wat hoor je mensen in je omgeving zeggen dat opvalt? Welke veranderingen zijn er gaande? Wat lees je tussen de regels door? Kijken naar de dagelijkse routine kan ook interessant zijn als deze doorbroken wordt. Waarom wordt deze doorbroken?

Als onderzoeksjournalist kun je er rustig vanuit gaan dat iemand aanwijzingen heeft dat er iets fout zit. De kunst is echter om erachter te komen wie dat zijn en met welke aanwijzingen. In een cold case kan de *wie* bijvoorbeeld een oude vriend, een welzijnswerker of een familielid dat zijn. Mensen die dicht bij het slachtoffer staan, maar door angst niet naar buiten durven (of kunnen) treden. De aanwijzingen kunnen uiteenlopend zijn: van weten met wie het slachtoffer al langer problemen had tot het meest extreme; weten wie de dader (of daders) is. Maar deze personen en aanwijzingen vind je niet zomaar, en daarom is het handig om als onderzoeksjournalist te werken vanuit een hypothese.

Een incident kan vragen oproepen. Die vragen gaan kriskras door je hoofd en duiken op de meest onhandige manieren plots op, bijvoorbeeld tijdens een autorit of onder een warme douche. Brainstormen is dan de oplossing. Maak een lijst met zoveel mogelijk vragen. Die vragen kunnen uiteenlopen en je hebt het gevoel dat je deze als journalist eigenlijk niet kunt en mag stellen, vaak omdat er al aannames in zitten. Maar juist in een brainstorm is het van belang deze wel op te schrijven. Daarnaast is



het ook van belang om de vragen te beginnen met “Hoe...?”. Als je vraagt hoe iets gebeurt, lok je een antwoord uit dat waarschijnlijk alle concrete elementen bevat die je nodig hebt: de hoofdpersoon, wat deze doet, welke voorwerpen hij gebruikt, de plaats waar het gebeurt, wanneer het gebeurt en welke mensen erdoor worden getroffen. Waarom-vragen draai je ook om in hoe-vragen. Waarom verwijst namelijk naar motieven en deze zijn voorlopig nog onzichtbaar omdat ze in de hoofden van mensen zitten, bijvoorbeeld in dat van die eerder benoemde oude vriend, welzijnswerker of familielid.

Uiteindelijk haal je uit de brainstorm één concrete vraag. De vraag die centraal staat in je verhaal zodat jijzelf en je lezers niet van het pad afraken. Omdat je veel vragen opschrijft bij de brainstorm kun je de concrete vraag laten afhangen van de volgende drie punten:

1. Actualiteit – welke vraag staat in de belangstelling?
2. Urgentie – wat moet dringend als eerste worden uitgezocht?
3. Doelgroep – welke vraag brandt bij je doelgroep op de lippen?

Het antwoord op de vraag die je concreet stelt is een hypothese, een veronderstelling. Wat jij denkt dat er is gebeurd. Daarbij gebruik je de feiten die je al kent om je een voorstelling te maken van wat er precies aan de hand is, of aan de hand is geweest. Het onderzoek dat je vervolgens pleegt is om te gaan kijken of je vermoeden klopt. Een hypothese is uiteindelijk dus een vermoeden of mogelijke verklaring op basis van beperkt bewijs als startpunt voor verder onderzoek.

Voordat je een specifieke cold case gaat onderzoeken, kun je een lading aan vragen stellen:

- Hoe is de dader tot nu toe ontkomen?
- Hoe is het slachtoffer in verkeerde handen terechtgekomen?
- Hoe is politie/Justitie met deze cold case omgegaan in de begindagen?
- Hoe wijkt deze cold case af van andere op- of onopgeloste moordzaken?
- Hoe kan het dat deze cold case nooit is opgelost?
- Hoe is deze cold case tot stand gekomen?

Aan deze vragen kun je telkens een hypothese hangen, mits je enkele feiten al tot je beschikking hebt die het verantwoorden om vanuit deze hypothese te werken. Cold cases zijn wat dat betreft perfect om vanuit een hypothese onderzoek te doen: er zijn vaak meerdere feiten die openbaar zijn, vragen zijn er altijd omdat het een onopgeloste zaak is en er is altijd iets misgegaan waardoor de cold case is ontstaan. Bovenstaande vragen zijn gebaseerd uit eigen ervaringen voor mijn werk aan Koude Zaken.

Het vaststellen van een hypothese is niet het startsein om met het onderzoek te beginnen. De volgende vragen zijn nog van belang om te stellen om vervolgens zo vloeiend mogelijk het onderzoek in te kunnen gaan:

**Vraag 1 – Wie is verantwoordelijk?**

Het is taak om een *dader* te kiezen. Hoe je deze kiest hangt af van waar je in het verhaal je accent wilt leggen. Wil je een probleem onthullen of een boosdoener ontmaskeren, kies dan de boosdoener als dader. Maar zijn het probleem en de boosdoener al genoegzaam bekend, maar wil je laten zien wat er wordt gedaan om het probleem aan te pakken, kies dan de *held* als dader. Er zijn tien basisplots voor verhalen die bruikbaar zijn voor onderzoeksverhalen, onderstaande plots zijn letterlijk uit Het Verborgen Scenario gehaald:

1. De hoofdpersoon laat zich verleiden om anderen te benadelen
2. De hoofdpersoon maakt een fout waardoor hij anderen (en zichzelf) benadeelt
3. De hoofdpersoon neemt een verkeerde beslissing waardoor hij anderen benadeelt
4. De hoofdpersoon vecht geen nadeel, maar vindt een overmacht tegenover zich
5. De hoofdpersoon probeert aan een nadeel te ontsnappen, maar wordt tegengewerkt
6. De hoofdpersoon neemt wraak voor onrecht dat hem is aangedaan
7. De hoofdpersoon probeert een ideaal te verwezenlijken, maar stuit op weerstand
8. De hoofdpersoon onderzoekt een misstand, maar wordt tegengewerkt
9. De hoofdpersoon zit iemand op de hielen, maar kan hem nog niet te pakken krijgen
10. De hoofdpersoon stuit toevallig op een misstand

1 t/m 3 – De boosdoener is de hoofdpersoon

4 t/m 7 – De hoofdpersoon zelf is het slachtoffer van iets anders

8 t/m 10 – De hoofdpersoon is een getuige

In het geval van een cold case kun je uit verschillende hoofdpersonen kiezen. Deze kan de boosdoener zelf zijn als je werkt vanuit de hypothese waarbij je iemand zichtbaar op het oog hebt als mogelijke dader. Maar de persoon kan ook een toevallige getuige zijn. Iemand die meer weet, maar door angst niet naar buiten durft te treden. Als journalist de taak om deze persoon te vinden, een veilig gevoel te creëren en het verhaal te ontlokken.

**Vraag 2 – Wat doet de dader zichtbaar?**

Deze vraag formuleer je zo concreet mogelijk. Dat betekent dat jij en anderen het kunnen waarnemen.

Bij een cold case kan de dader zichtbaar (bijvoorbeeld door nieuwsberichten op het internet) zich gemengd hebben in andere criminele activiteiten. In het geval van een getuige is deze vraag een stuk lastiger en vaak niet eens te beantwoorden. Dat kan, maar schrijf dat dan ook zo op. Omschrijf waarom deze niet zichtbaar is: angst, onzekerheid of andere redenen.

Met antwoord(en) op bovenstaande twee extra vragen kan een onderzoek starten vanuit een hypothese. Als journalist onderzoek doen naar een cold case is ethisch een lastige kwestie. Want moet je je wel mengen in iets wat nog elke dag enorm pijnlijk is voor nabestaanden, en überhaupt nooit opgelost is? Met een hypothese werk je veiliger en verantwoordelijker. Je gaat ergens vanuit en kunt dit ook delen met deze nabestaanden, collega's en bronnen die je wilt spreken. Je wekt geen vragen op en creëert ook geen onzekerheid. Sterker nog, je toont aan alles te weten van de cold case voordat je het diepgravende onderzoek gaat doen.

Uiteindelijk is dat de eerste taak voor de journalist bij het onderzoeken van een cold case: alles weten wat er makkelijk te vinden en dus weten valt. Het internet en databases zijn dan de beste vriend van de journalist.

### **De valkuilen**

Een hypothese gaat niet gepaard zonder valkuilen. Het Verborgene Scenario wijst op de volgende:

- Je kunt geen dingen onderzoeken die nog moeten gebeuren
- Gebruik geen woorden zoals 'moeten' en 'zullen'
- Onderzoek wat er tot nu toe of elders is gebeurd
- Je kunt ook geen dingen onderzoeken die er niet zijn. Gebruik daarom geen woorden als 'niet', 'geen' of 'nooit'. Onderzoek in plaats daarvan wat wel gebeurt, wat er elders gebeurt of waarom er niet genoeg wordt gedaan
- Een variant daarop zijn waardebeoordelingen zoals 'veel', 'te veel', 'weinig' en 'te weinig'. Verander deze in vergelijkingen: 'meer dan...' en 'minder dan...' zodat ze meetbaar worden
- In een concrete hypothese gaat het er niet om wat iemand is, maar om wat iemand doet
- Tot slot moet je de neiging onderdrukken om je hypothese bij voorbaat al af te zwakken. Laat dat maar aan je bronnen over

Naast deze valkuilen kun je ook kijken naar een minimum variant van je hypothese. Wat is het minimale dat je wilt proberen aan te tonen? Met andere woorden: wat is de ondergrens? Bij een cold case kan dat zijn dat je aan wilt tonen dat criminaliteit leidde tot de dood van het slachtoffer.

Naast dit alles speelt relevantie nog een grote rol. Want wie kan er iets met je verhaal doen? Je hypothese moet relevant zijn, dat wil zeggen dat deze voordeel moet

opleveren. Bij een cold case kan het grootste *voordeel* zijn dat je als journalist achterhaalt wie er verantwoordelijk is voor de dood van het slachtoffer. Maar het kan ook resulteren in een heropening van het onderzoek door de politie, of grotere aandacht voor cold cases in het algemeen door het verhaal dat je publiceert.

Het grootste gevaar van werken met hypothesen staat niet beschreven in de valkuilen, maar is wel het belangrijkste: tunnelvisie. De focus komt te erg te liggen op wat jij denkt en gaat vanuit die verwachting met oogkleppen op onderzoeken. Die oogkleppen moeten af en een waterdichte manier om dat te doen is er niet, maar wat wel kan helpen zijn deze twee dingen:

1. Ga je hypothese niet bewijzen, maar toetsen
2. Lok kritiek uit op je hypothese van collega's en bronnen

Maar bij een gevaar hoort ook een geruststelling. Namelijk dat hypothese zelden helemaal onjuist zijn. Dat is om twee redenen niet zo vreemd:

1. Elke hypothese is een mix van feiten die je al kende en veronderstellingen
2. Wat we het 'veronderstellingsvermogen' noemen, is in werkelijkheid een optelsom van alle ervaringen en kennis die je in de loop van je (journalistieke)leven hebt verzameld

### **De voordelen**

De voordelen van werken met hypothesen zijn legio en Het Verborgene Scenario beschrijft de volgende:

- Door te zoeken naar een hypothese verken je bewust alle opties op alle mogelijke antwoorden. Het tegenovergestelde van tunnelvisie.
- Je kunt gemakkelijker met een opdrachtgever of college discussiëren dan over een vaag idee. Je verkoopt een 'verhaal' en dat zien mensen makkelijker voor zicht dan een 'onderwerp'.
- De hypothese bakent je onderzoek af.
- Mensen die je interviewt, vinden het soms gemakkelijker om op een stelling te reageren, dan op een open vraag.
- Je bent minder vatbaar voor pogingen van anderen om je een bepaalde kant op te sturen, omdat je ook zelf over het onderwerp hebt nagedacht.
- Bronnen nemen je serieuzer als ze merken dat je bereid bent zelf na te denken voor je iets vraagt.
- Last but not least: wie weet wat hij zoekt, heeft een grotere kans om het te vinden.

### **Een tijdlijn**

De hypothese roept nieuwe vragen op. Waar komt het probleem vandaan? Wat zijn de gevolgen? Je hypothese is *maar* een onderdeel van het verhaal: weliswaar het

belangrijkste onderdeel, maar niet het enige. Om erachter te komen welke gebeurtenissen er mogelijk allemaal verband houden met je hypothese kun je een denkbeeldige tijdlijn maken.

In storytelling spreekt men van een 'plot' of 'verhaallijn'. Plotting zou je kunnen vertalen als: de gebeurtenissen logisch achter elkaar zetten, zoals in een tijdlijn. Centraal in de tijdlijn staat het probleem (de hypothese). De overige gebeurtenissen in de tijdlijn zijn de mogelijke oorzaken en gevolgen van dat probleem.

Net als de hypothese is de tijdlijn een klassiek instrument voor onderzoekers. Niet alleen journalisten, maar ook rechercheurs andere soortgelijke beroepen hanteren ongeveer dezelfde werkwijzen. De tijdlijn biedt twee grote voordelen:

1. De tijdlijn completeert je verhaal. Ze geeft antwoord op alle belangrijke vragen in verband met de hypothese: hoe kan dit? Wat zijn de gevolgen? Wat nu? Vragen die de lezer ook stelt. Mensen begrijpen problemen beter als ze de oorzaken ervan kennen, en vinden problemen belangrijker als ze zien wat de gevolgen zijn. Dat resulteert erin dat er sneller actie ondernomen wordt als ook gezien wordt hoe de problemen, gekomen door de gevolgen, opgelost kunnen worden.
2. De tijdlijn helpt alle relevante gebeurtenissen op te sporen: in een chronologie houden alle gebeurtenissen met elkaar verband. Elke stap moet een link hebben met stappen ervoor en stappen erna.

Een cold case heeft vooral baat bij het tweede voordeel als er een tijdlijn wordt gemaakt. Vaak zijn er voor- en na de dood van het slachtoffer enorm veel dingen gebeurd. Gebeurtenissen die in verband staan met de dood, maar ook met het ontstaan van de cold case. Centraal staat de hypothese (bijvoorbeeld: De dader is (...)), daarvoor staan de gebeurtenissen voor de dood en daarna die na de dood.

Een tijdlijn is niet lastig samen te stellen als je ingelezen bent, maar het kan soms wel zo kriskras door elkaar lopen dat je de draad kwijtraakt. De onderstaande vragen kunnen helpen een zo compleet mogelijke tijdlijn te maken waarbij de draad niet verloren gaat. Vooraf zijn de in dit onderzoek eerder aangegeven vragen van belang om te stellen:

- Wat doet de dader zichtbaar?
- Hoe benadeelt hij anderen?

Aan de hand van deze vragen ga je je voorstellen wat hier de gevolgen van zijn:

- Wie zijn slachtoffer? Hoe bestrijden zij de gevolgen?
- Wie zijn getuigen? Hoe helpen zij de slachtoffers of hoe bestuderen zij het probleem?

- Wie profiteren er? Hoe vergroten zij hun welvaart of hun invloed?

Bij een cold case zijn van deze drie vragen de eerste twee belangrijk. De derde is niet van belang. Er profiteert niemand, al zou je de dader(s) kunnen aanwijzen als profiteurs omdat ze (voorlopig) met de daad zijn weggekomen. Maar op de lange duur komt het niemands welvaart ten goede en valt er ook geen invloed mee uit te oefenen. Maar we zijn wel slachtoffers naast het dodelijke slachtoffer: de nabestaanden. Mensen die jarenlang in onzekerheid en soms ook angst blijven leven. Naast dat zijn er soms ook getuigen. Mensen die meer weten over de dood van het slachtoffer, of misschien zelfs wel iets gezien hebben. Vaak treden zij door angst niet naar buiten.

Tot slot kun je nog deze vragen stellen: wat is een oplossing of alternatief? Hoe hebben anderen het probleem opgelost of vermeden? Hoe kunnen de actoren het probleem oplossen?

De tweede vraag uit deze afsluitende vragen sluit perfect aan bij het onderzoeken van cold cases. Het is populair onder journalisten; het oppakken en onderzoeken van cold cases. Aan deze journalisten kun je deze vraag perfect stellen om zelf voortvarender te werk te kunnen gaan. Het Verborgene Scenario schrijft immers:

*“Je hoeft niet eerst zelf te vallen als je ook aan anderen kunt vragen waar de kuilen zijn.”*

### **Inhoud tijdlijn**

Show don't tell. Een van de belangrijkste regels überhaupt in journalistiek en dus ook prominent aanwezig in Het Verborgene Scenario. Zij geven daarmee aan dat gebeurtenissen in de tijdlijn zo concreet mogelijk moeten zijn, om ze te kunnen onderzoeken. Laat zien wat er gebeurt, welke handelingen er worden verricht. De meest effectieve tijdlijnen bevatten hooguit tien stappen.

Hoe de tijdlijn tot nu toe wordt omschreven past goed bij het onderzoeken van een cold case. Maar er is een effectievere manier in combinatie met cold cases: de tijdlijn laten beginnen met de hypothese. Daarna vraag je je af: wat is hier waarschijnlijk aan voorafgegaan? En: wat zijn de mogelijke gevolgen? Deze aanpak veronderstelt enige voorkennis te hebben. Zoals eerder beschreven is dat bij het onderzoeken van een cold case het geval. Of beter gezegd: dat zou altijd het geval moeten zijn. Je zet dus de hypothese neer, en vervolgens trek je letterlijk een lijn naar achter (wat ging er vooraf aan de hypothese?) en een tijdlijn naar voren (wat zijn de mogelijke gevolgen?).

De tijdlijn is een korte, zakelijke opsomming van de belangrijkste gebeurtenissen in je verhaal. Voor je research gaat doen, is dat prima. Lekker kort en duidelijk. Maar als je straks, na de research, ook een spannend verhaal wilt kunnen opschrijven, opnemen

of filmen, heb je meer details nodig. Zulke details kunnen bijvoorbeeld antwoorden op de volgende vragen zijn:

- Hoe zien de personages eruit? Hoe praten ze? Hoe bewegen ze?
- Hoe ziet de omgeving eruit?
- Hoe zien belangrijke voorwerpen eruit?
- Welke handelingen worden er precies verricht?
- Wat wordt er gezegd?

Details die bij het onderzoeken van een cold case zelf van belang zijn, maar dus ook spanning in je verhaal leggen. Het houdt de aandacht van de lezers vast. Naast deze details is er nog een factor die spanning in je verhaal kan leggen: drama. Een gebeurtenis is dramatisch als de hoofdpersoon moet worstelen om zijn doel te bereiken. Zo'n dramatische gebeurtenis wordt wel een 'scène' genoemd. De kunst als journalist is om voor zulk drama oog te krijgen.

In cold cases schuilt enorm veel drama. Ten eerste natuurlijk de dood zelf, maar ook de jaren na de dood. Geen oplossing, geen afsluiting en verdriet dat niet kan worden afgesloten. De lezer, kijker of luisteraar van je verhaal heeft dit waarschijnlijk nog nooit meegemaakt. De kunst is dus om dit drama zo goed mogelijk in beeld te brengen, zodat het overgebracht kan worden naar je publiek. In combinatie met de details voortgekomen uit de antwoorden van de bovenstaande vijf vragen, kom je al een heel eind.

In je tijdlijn kun je zulke momenten van drama markeren. Twee of drie gebeurtenissen die het allerbelangrijkste zijn voor het verhaal. 'Keerpunten' of 'plotpoints' worden zulke cruciale gebeurtenissen wel genoemd. Uiteindelijk zijn dit de gebeurtenissen die je straks gedetailleerd en spannend wilt beschrijven. De andere gebeurtenissen fat je kort en feitelijk samen, al verschilt dat ook in welke vorm van productie je het verhaal steekt. Podcasts kunnen bijvoorbeeld in bonusafleveringen dieper ingaan op bepaalde gebeurtenissen, terwijl je met een enkel verhaal in de krant dat niet later nog even kunt doen.

Als je tijdlijn compleet is en goed gemaakt, dan hoef je voor een interview niet nog eens een aparte vragenlijst samen te stellen. Eigenlijk staan er nog maar twee vragen op je lijstje:

- Kan het zo zijn dat (...)? (met andere woorden: klopt mijn theorie?)
- Zo niet, wat is er dan volgens u aan de hand?

## **Bronnen**

Het slagen van je verhaal hangt af van je bronnen. Bij elke gebeurtenis in je tijdlijn probeer je je voor te stellen welke bronnen er allemaal zijn waarmee je deze gebeurtenis kunt aantonen. De bronnen verdeel je over drie categorieën: interviews,

documenten en observaties. De volgende dikgedrukte vragen kunnen je helpen om deze bronnen te vinden en uit te zoeken.

- **Wie kunnen er over de gebeurtenis(sen) praten?**

In principe zijn alle actoren in je tijdlijn potentiële interviewkandidaten. Maar de vraag is of ze bereid zijn een verklaring af te geven. Om te beginnen is er natuurlijk de hoofdpersoon. Andere kandidaten zijn getroffenen en getuigen. Er zijn professionele getuigen (autoriteiten, wetenschappers) en toevallige getuigen (mensen die iets gezien). Er zijn *usual suspects*, actoren en getuigen die je eigenlijk altijd wel kunt interviewen. Vaak omdat ze 9 van de 10 keer bij een gebeurtenis betrokken zijn. De *usual suspects* zijn: watchdogs, toezichthouders, onderzoekers, politici, juristen, media, slachtoffers, belangenbehartigers, bedrijven en overheden.

Bij cold cases zijn de *usual suspects* meestal andere onderzoekers, juristen, media en slachtoffers (de nabestaanden).

- **Wat hebben ze over de gebeurtenis gepubliceerd?**

Openbare (publieke) documenten: persbericht, nieuwsbericht, website of studie. Met zoekwerk en soms navraag kun je altijd aan deze documenten komen.

Aan archieven voor nieuwsberichten ontbreekt het tegenwoordig niet. Met enkele klikken op het internet ben je al een heel eind. Vaak openbaar, soms net wat lastiger te bereiken. Maar archieven werken maar al te graag mee om je te helpen net het stuk te vinden dat jij zoekt. Vooral als je benoemt dat je bezig bent een cold case te onderzoeken. Je noemt de details niet eens, maar je merkt dan al dat spanning in je verhaal je kan helpen.

- **Wat hebben ze voor zichzelf vastgelegd en bewaard?**

Vertrouwelijke of privé-documenten zijn documenten (geschreven, beeld, audio) die alleen in een kleine kring zijn verspreid. Denk aan dagboeken, persoonsgegevens, bankafschriften en notulen.

Bij een cold case kun je een stadsarchief uitpluizen. Deze bevatten krantenartikelen van tientallen jaren, maar ook notulen van bijvoorbeeld dorps- of gemeentevergaderingen. Vooral in die laatste kunnen net dingen genoemd worden die niet in het openbaar verschenen zijn. Namen, gebeurtenissen die in connectie kunnen staan met de moord en vermoedens binnen de kring van de vergadering. Zie deze als een soort roddel-plek waaruit vaak bruikbare informatie te halen valt. Als journalist de taak om deze informatie vervolgens te verifiëren.



In Het Verborgene Scenario wordt een manier gegeven om je bronnen goed uit te zoeken en op een rij te zetten. Een bronnenkaart met gebeurtenissen, en daarachter wat ervoor nodig is. Onderstaand een kort voorbeeld hoe dat met cold cases ingezet kan worden.

GEBEURTENISSEN	INTERVIEWS	DOCUMENTEN	OBSERVATIES
De dag van de moord	Omwonenden	Nieuwsartikelen	/
De dag van de moord	Familieleden	/	/
De dag van de moord	/	/	De plek bezoeken om een beeld te krijgen

### **Van buiten naar binnen en betrouwbaarheid bronnen**

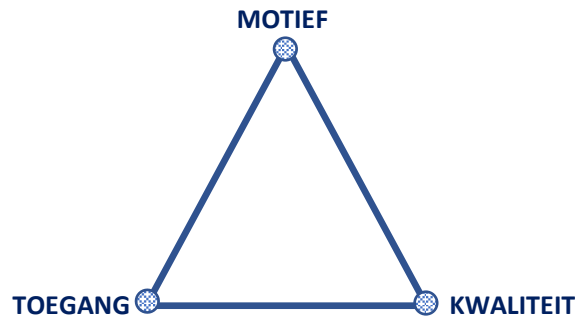
Bij je onderzoek is een strategie om zorgvuldig te werk te gaan van buiten naar binnen werken. Beginnen met de bronnen die het verst van de gebeurtenis af staan, maar die wel gemakkelijk te raadplegen te zijn. Dit kunnen voor een cold case collega-journalisten zijn die specifiek over de zaak geschreven hebben. Maar het kan ook eenvoudiger met openbare documenten en eigen waarnemingen. Met de kennis die je daaruit opdoet, probeer je vervolgens de hoofdrolspelers te verleiden tot een interview. In die interviews vraag je vervolgens weer naar de vertrouwelijke documenten. Deze aanpak heeft volgens Het Verborgene Scenario twee voordelen:

1. Je bouwt langzaam kennis op die je bij elke volgende stap kunt gebruiken om meer kennis uit te lokken
2. Je maakt geen slapende honden wakker

Een nadeel van deze strategie is dat het lang duurt voordat de hoofdpersonen de kans krijgen om toelichting te geven. Dus stel je gaat in de hypothese bij een cold case uit van nalatigheid bij politie/Justitie, dan kunnen zij met deze strategie pas laat reactie geven op je hypothese en bijbehorende vragen. Pas deze strategie daarom ook pas toe als je er redelijk van overtuigd bent dat er sprake is van opzet of falen.

Lezen lijkt meer tijd te kosten dan interviewen, maar dat is lang niet altijd zo. Veel van wat deskundigen in interviews vertellen, dus ook aan jou, hebben ze al eens ergens opgeschreven. Daarnaast vertellen documenten soms meer dan geïnterviewden, omdat ze soms ook antwoord geven op vragen die je niet hebt gesteld. Documenten liegen minder vaak, omdat ze dikwijls aan (wettelijke) voorschriften moeten voldoen en er meestal diverse belanghebbenden meekijken of de inhoud klopt. Ook maken documenten geen slapende honden wakker. Je kunt ze raadplegen zonder dat er een alarm afgaat en potentiële bronnen de sloten op hun deur doen. En een belezen interviewer wordt eerder door geïnterviewden beloond voor zijn of haar inspanningen. Inlezen is dus *key* en kan je veel kostbare tijd besparen. Wees dus alert op beschikbare documenten.

Deze documenten vind je vaak door het papierspoor te volgen. Een manier om vertrouwelijke documenten op te sporen. Zoek in de keten waar deze documenten verspreid worden naar de zwakste schakel. Partijen die zich benadeeld voelen of die er voordeel bij hebben als er iets uitlekt. Of partijen die met je willen ruilen voor kennis die jij hebt vergaard in je onderzoek, zoals toezichthouders of onderzoekers. Toetsen of je bronnen betrouwbaar zijn kan aan de hand van een driehoek.



**Toegang** – Heeft de bron toegang tot de originele informatie?

**Motief** – Heeft de bron een reden om je te misleiden? Of heeft deze juist een reden om de waarheid te vertellen?

**Kwaliteit** – Is de informatie die de bron verschaft uitvoerig, coherent en verifieerbaar bij andere bronnen?

Kwaliteit boven kwantiteit. Niet alle bronnen die je in je bronnenkaart hebt gezet moet je raadplegen. Maak een keuze en selecteer je beste opties. Kijk eerst welke bronnen (op korte termijn) beschikbaar zijn. Maak daaruit een mix van zowel snelle als opzienbarende bronnen. Internet is een leverancier, maar in principe vind je daar wat iedereen kan vinden. Veel opzienbarender is bijvoorbeeld een interview met iemand die hiervoor niet wilde praten. Een getuige die meer weet van de cold case, maar door angst nooit naar buiten is getreden bijvoorbeeld. Een vertrouwelijk document is ook opzienbarend. Deze bronnen vergen wel een grotere tijdsinvestering.

Omcirkel de bronnen op je bronnenkaart die je wilt gaan gebruiken en bepaal daarbij een strategie. Met welke bronnen begin je? En via welke bronnen kun je misschien aan andere bronnen komen? Onderzoeksjournalistiek onderscheidt zich niet door de hoeveelheid bronnen, maar door de betrouwbaarheid van de bronnen.

### **Transparant**

Het lijkt haast onvermijdelijk: als journalist beschuldigd worden van fake news. Vooral onderzoeksjournalisten lopen vaak tegen deze opmerking aan. Laat daarom zien welke fouten je hebben gemotiveerd om het onderzoek te starten. Bij een cold case kan dit het redelijk bizarre aantal in Nederland zijn ( $\pm 1.700$ ) of nalatigheid bij politie/Justitie. Laat dit dan ook blijken, dat mag en kan. Om je werk nog transparanter te maken staan er in Het Verborgene Scenario de volgende tips:

- Wees in je verhaal duidelijk over je onderzoeksvraag: wat wilde je weten en waarom?
- Vertel ook wat de aanleiding was voor je onderzoek. De aanleiding is zelden puur persoonlijk en meestal een feitelijke gebeurtenis.
- Verwijs in je verhaal naar bronnen die je hebt geraadpleegd.
- Publiceer belangrijke documenten en databases die je hebt gebruikt op je website. Maak ze toegankelijk voor de geïnteresseerde lezer, luisteraar of kijker.
- Leg, indien relevant, uit welke onderzoeksmethodes je hebt toegepast.
- Wees eerlijk over wie je onderzoek hebben gefinancierd.
- Schrijf een apart verhaal over hoe je onderzoek hebt gedaan.

Cold cases liggen gevoelig. Niet alleen bij nabestaanden, maar ook bij getuigen, dader(s) en politie/Justitie. Bij alle personen spookt het verhaal al langere tijd (soms zelfs tientallen jaren) door het hoofd. Je onderzoekt dus iets wat bepaalde gevoelens oproept, gevoelens die kunnen variëren van verdriet tot boosheid en argwaan tot onbegrip. Door met bovenstaande tips zo transparant mogelijk te werken en publiceren toon je begrip voor deze gevoelens, maar kunnen deze ook in je voordeel werken. Een getuigen kan bijvoorbeeld eindelijk wel openen en vanuit zichzelf bruikbare informatie geven.

### **Workflow**

Met bovenstaande informatie kan een journalist een cold case onderzoeken. Met goed werk kan er ook een publicatie uit voort komen. De stappen die gezet worden aan de hand van Het Verborgene Scenario en de in dit onderzoek beschreven informatie, staan hier nog eens chronologisch onder elkaar. Elke stap is toepasbaar bij het onderzoek naar één of meerdere cold cases.

#### **1. Incident – begin met wat je al weet**

>> Wat heb je recent gehoord, gezien of meegemaakt dat je heeft verbaasd?

#### **2. Hypothese – maak een theorie**

>> Welke vragen roept het incident op?

>> Welke vraag is het belangrijkste?

>> Wat denk je dat het antwoord is?

>> Wat is er aan de hand? Wat gebeurt er? Wat is het probleem? Wat hoop je te onthullen?

>> Wie is verantwoordelijk?

>> Wat doet de dader zichtbaar? Hoe benadeelt hij anderen?

#### **3. Tijdlijn – werk de theorie verder uit**

>> Wie zijn slachtoffer? Hoe bestrijden zij de gevolgen?

>> Wie zijn getuigen? Hoe helpen zij de slachtoffers of hoe bestuderen zij het probleem?

>> Wie profiteren er? Hoe vergroten zij hun welvaart of invloed?

- >> Waarom komt de dader in actie? Hoe wordt hij bedreigd of in verleiding gebracht? Hoe laat hij merken naar welke verbetering hij streeft?
- >> Hoe werkt de dader naar zijn doel? Hoe komt hij aan de noodzakelijke middelen, zoals geld, instrumenten, kennis, hulp en toestemming?
- >> Waar en wanneer komt de dader in actie? Hoe komt hij op tijd op de juiste plek? En hoe laten anderen hem ongehinderd zijn gang gaan?
- >> Wat is een oplossing of alternatief? Hoe hebben anderen het probleem opgelost of vermeden? Hoe kunnen de actoren het probleem oplossen?

#### **4. Bronnen – zoek interviewkandidaten en documenten**

- >> Wie kunnen er over de gebeurtenis praten?
- >> Wat hebben ze over de gebeurtenis gepubliceerd?
- >> Wat hebben ze voor zichzelf vastgelegd of bewaard?
- >> Wat kun je zelf waarnemen, ervaren of uitproberen?

#### **5. Vragen – toets je theorie**

- >> Kan het zo zijn dat (...)?
- >> Wat is er volgens u aan de hand?

#### **6. Feiten – noteer de feiten**

- >> Wat kun je aantonen?
- >> Wat is aantoonbaar niet waar van je theorie?
- >> Wat moet worden uitgezocht?

## Waarom Het Verborgene Scenario

Later in dit onderzoek verschijnt een evaluatie over Koude Zaken, een podcast in ontwikkeling door de maker van dit onderzoek. Deze podcast gaat over Nederlandse cold cases en heeft betrekking op dit onderzoek.

Als onderzoeksmethode gebruikt Koude Zaken Het Verborgene Scenario. Een methode die perfect past bij het onderzoeken van cold cases, in combinatie met Open-Source Investigation (OSINT-methode). Over laatstgenoemde methode even verderop in dit onderzoek meer. Het Verborgene Scenario is gaandeweg het onderzoek naar de eerste cold case belangrijker geworden. Omdat het onderzoek wel al in gang was gezet, is de hypothese niet gemaakt. Bij volgende onderzoeken zal dit wel gebeuren.

Omdat cold cases zaken zijn die automatisch veel vragen oproepen en er ook veel voorkennis opgedaan kan worden door openbare bronnen, is Het Verborgene Scenario een goede methode om deze te onderzoeken. Daarnaast is het ethische aspect ook van belang, vooral omdat nabestaanden bij deze zaken nog vol vragen, verdriet en soms angst zitten. Door met een methode werken, en dan specifiek deze, is dat te waarborgen.

## Andere vormen

De impact van onderzoeksjournalistiek kan groot zijn. Zo kan het misbruik van macht blootleggen, corruptie bevechten, de democratie versterken en transparantie

koesteren. Met de methode van Het Verborgene Scenario kunnen in principe deze dingen al bereikt worden. Maar er zijn meer moderne vormen van onderzoeksjournalistiek. Hieronder staan er twee beschreven en hoe deze passen bij onderzoek naar cold cases.

### **Datajournalistiek**

Het is een trend in de digitalisering van de journalistiek: statistieken (en dus data) gebruiken in interactieve tabellen, grafieken en kaarten. Door deze statistieken vooraf te onderzoeken, analyseren en gebruiken kan het verhaal *body* krijgen door deze interactieve tools. De verdieping in deze data kan leiden tot concretere resultaten en observaties. Naast het journalistieke verhaal kracht bijzetten, kan de statistiek ook het begin van een verhaal zijn. Zo kan data bijvoorbeeld iets blootleggen dat voorheen nog niet in het nieuws was en zo dus een geheel nieuw verhaal vormen.

Maar de eerste taak is altijd – los van of het een verhaal begint of juist kracht bij zet – het toegankelijk maken van de data. Het boek *Handboek Datajournalistiek*, geschreven door Hille van der Kaa en Henk van Ess, omschrijft dat als volgt: *“Datajournalistiek is journalistiek waarbij grote hoeveelheden documenten of cijfers eerst toegankelijk moeten worden gemaakt voordat een relevant verhaal mogelijk is.”*

De data kunnen personen halen uit open data, wat kortweg betekent dat deze data openbaar te vinden zijn op het internet. Veel overheden en bedrijven zijn hun data gaan publiceren de afgelopen jaren. Deze zijn dus allemaal te vinden op het internet. Een voorbeeld in Nederland is Centraal Bureau voor de Statistiek <sup>(14)</sup>, waar veel data van de overheid samenkomen. Veel data van Europese landen is te vinden op Eurostat <sup>(15)</sup>. Data die niet zichtbaar zijn, kunnen in het geval van de overheid opgevraagd worden via de Wet Openbaarheid Bestuur – bekend als WOB-verzoek. In het geval dat deze data van bedrijven ingezien moet worden, dan kan dat via bijvoorbeeld jaarverslagen. Bij laatstgenoemde kan ook een directe benadering van het bedrijf een oplossing bieden.

Er kunnen verkeerde conclusies getrokken worden uit de cijfers, en daarom kan een verhaal nooit alleen uit data bestaan met daaruit getrokken conclusies. Door met experts in gesprek te gaan over deze cijfers kan een journalist zekerheid inbouwen. Door met betrokkenen in gesprek te gaan over deze cijfers geeft een journalist hun de kans om cijfers te onderbouwen. Het samenvoegen van deze twee gesprekken zorgt hoe dan ook voor een beter, en beter onderbouwd verhaal.

Op de vraag of datajournalistiek toegepast kan worden op het onderzoeken van cold cases bestaat een dubbel antwoord. Het kan bijvoorbeeld helpen om het algemene probleem van cold cases bloot te leggen. De volgende vragen zouden met data te beantwoorden kunnen zijn:

- Kent Nederland relatief veel cold cases tegenover vergelijkbare Europese landen zoals België, Zweden en Duitsland? (Door te spreken met experts kunnen deze cijfers kracht bijgezet worden, bijvoorbeeld cold case-teams zoals die in Rotterdam)
- Is er een specifieke bevolkingsgroep aan te wijzen waar cold cases het meest *aanwezig* zijn? (Als dit het geval is, kunnen experts toelichting geven waarom en waar de oorzaken liggen. Denk aan maatschappelijk werkers, maar wederom ook een cold case-team)
- Is er een profiel te maken van personen die het vaakst slachtoffer zijn in een cold case? En ligt de oorzaak van deze onopgeloste zaken dan vaak bij etnische punten omdat de politie deze simpelweg links laat liggen? (Het profiel kan aan de hand van de cijfers geschetst worden, daar hoeft geen betrokkenen of expert over gehoord te worden. De tweede vraag moet logischerwijs wel onderbouwd worden voor er antwoord op gegeven kan worden)

Bovenstaande vragen zijn enkele voorbeelden. Het kan interessant zijn om op deze manier cold cases te onderzoeken, dingen bloot te leggen en er uiteindelijk een verhaal van maken. Maar een specifieke cold case onderzoeken is lastig met enkel cijfers. Deze bewijzen dan weinig. Er is dus een mogelijkheid om datajournalistiek in te zetten bij de leer methode om cold cases te onderzoeken, maar deze gaat dan wel over de algemene gang van zaken bij cold cases en niet om specifieke zaken.

### **Open-Source Investigation (OSINT)**

De OSINT-methode heeft de afgelopen jaren aan populariteit gewonnen. ‘Open-Source Journalism’ is niet nieuw net zoiets als burgerjournalistiek. Denk aan het vroegere Skoeps<sup>(16)</sup>, waarop burgers foto’s, video’s en tekst konden plaatsen. Skoeps bestaat logischerwijs niet meer, maar burgers plaatsen nog steeds massaal foto’s en video’s online door de ontwikkeling van sociale media sinds ongeveer 2010. Skoeps was een simpele voorganger waarop men bewust dingen plaatsten om zo nieuws te ‘maken’.

De gratis toolkit van Bellingcat<sup>(17)</sup> is een veelgebruikte en geliefde manier die journalisten inzetten om puur online onderzoek te doen. Met de OSINT-methode gebruiken personen simpelweg alle bronnen die openbaar online te zijn, en dus ook info die de gewone burger dagelijks online zet. Op die manier wist Bellingcat veel onthullingen te doen, zoals rond de vliegramp met MH17. Volgens Christiaan Triebert, een voormalig Nederlands lid van Bellingcat en nu journalist voor New York Times, is bijna alles wat zij doen is niet meer dan het verifiëren van openbare informatie. “Laten zien waar de foto echt gemaakt is. Het draait allemaal om verificatie.”<sup>(18)</sup>

De toolkit van Bellingcat is verzameling van allerlei bruikbare online tools waarmee een zo optimaal mogelijk onderzoek gedaan kan worden. Deze toolkit wordt constant aangevuld met nieuwe handige websites en tools. Zo is de Chinese sociale media-

applicatie TikTok in het afgelopen jaar razend populair geraakt. Nieuwe tools om TikTok-video's te onderzoeken staan sinds kort dan ook in de toolkit. Zo kan er bijvoorbeeld veel metadata (datum, plaats, originele naam poster) uit video's gehaald worden.

De OSINT-methode is een interessante methode om toe te passen op het onderzoeken van cold cases, al kleeft er een grote *maar* aan. "We krijgen sindsdien ook vaak verzoeken van mensen die ons wijzen op andere interessante cold cases. Maar vaak moeten we mensen dan wel teleurstellen. Met een zaak uit 1994 kunnen we niet zo veel, omdat er uit die tijd nauwelijks beelden zijn.", zei Triebert in hetzelfde stuk op RTL Nieuws. Dat is de *maar* die aan de OSINT-methode kleeft bij het onderzoeken van cold cases. Het betekent dat alleen de recentere zaken bruikbaar zijn. En de methode werd al eens gebruikt voor het massaal onderzoeken van cold cases.

In augustus 2019 werd door de politie een 'OSINT Coldcase Hackathon' gehouden. In totaal waren 93 personen aanwezig bij deze hackathon. 78 van deze personen waren vooraf geselecteerde OSINT-experts, afkomstig uit onder meer de politieorganisatie, defensie, het OM en de publiek-private sector. Onder laatstgenoemde vielen OSINT-experts van onder meer Bellingcat, KPN en Chameleon Associates. Het merendeel van deze personen gaf achteraf aan positief te zijn over de effectiviteit van OSINT-onderzoek door burgers binnen coldcase-onderzoeken.

Uit het rapport van deze hackathon blijkt dat deelnemers aangeven dat oudere cold cases, die tevens amper digitale componenten hebben, niet goed bevonden worden voor OSINT-onderzoek. Cold cases waarbij bekend is dat betrokkenen online actief waren en/of zijn, en dus ook vaak recenter zijn, worden beter bevonden. Deelnemers verwachten op lange termijn hier meer uit te kunnen halen. Vooraf checken of zaken voldoende aanknopingspunten bevatten voor OSINT-onderzoek is dus van belang. Het volledige rapport is online te lezen <sup>(19)</sup>.

Waar datajournalistiek dus perfect is om de algemeenheid rond cold cases te onderzoeken en bloot te leggen, is OSINT-onderzoek dat voor individuele cold cases. Met de toolkit van Bellingcat ligt de wereld voor een beginnend onderzoeker open. Deze methoden zijn afzonderlijk mogelijk, maar ook toepasbaar met een hypothese.

## Evaluatie Koude Zaken

Koude Zaken is een podcast in ontwikkeling door Mirre van der Vegte en de schrijver van dit onderzoek, Jelle van de Steeg. De makers onderzoeken de cold case, maar proberen tegelijkertijd ook het achterliggende verhaal te vertellen. Wat ging er mis? Wat is de impact van een onopgeloste zaak? Zulk soort vragen zullen telkens weer voorbijkomen. Elk seizoen behandelt Koude Zaken een *nieuwe* cold case, met dus weer nieuwe verhalen en misstanden.

## Vorbereiding

In april 2019 kwam het idee voor een podcast al van de grond. We zochten naar opvallende (misdaad)verhalen in de krant en in archieven. De eerste zaak die onze aandacht trok was die van Hans Martens en Piet Holskens. Een onopgeloste vermissing uit 1974 in het Brabantse plaatsje Deurne. We lazen ons (oppervlakkig) in op de zaak, maar kwamen toen voor een verrassing te staan: de podcast NRC Vandaag kwam met een aflevering over deze specifieke zaak. Midden in onze eerste verkenning kwamen we dus voor een eerste grote keuze te staan: gaan we door met deze zaak die nu bij een stuk meer mensen op de radar staat, of gaan we op zoek naar een andere en onbekendere zaak? Uiteindelijk kozen we voor dat laatste.

Bij onze nieuwe zoektocht kwamen we terecht bij een voor ons toen nog onbekende informatiebron: de Nederlandse cold case kalender<sup>(8)</sup>. Een kalender die wordt verspreid in onder meer Tbs-klinieken en gevangenissen, omdat daar vaak nog niet ontvangen tips ronddwalen en op elke cold case een beloning staat van rond de 15 duizend euro. Maar de kalender is ook online voor iedereen in te zien. Elke week op de kalender bevat een nieuwe cold case.

De cold case kalender bestaat sinds 2017 en is een initiatief van de coldcaseteams van de politie en de nabestaanden. Zonder toestemming van laatstgenoemde verschijnt zo'n zaak dan ook niet op de kalender. Met zijn tweeën zijn we drie kalenders (2017, 2018 en 2019) door gaan nemen. Uiteindelijk kozen we daar één specifieke zaak uit die om verschillende redenen volgens ons het beste bij *ons* zou passen:

- De cold case bestaat sinds 1993. Het gevoel dat je in iets vers zit te wroeten is er niet. Als beginnend journalist of als journalist die voor het eerst zo'n zaak gaat onderzoeken, leek ons dat het beste idee. De gemoederen zijn sindsdien bedaard, is de simpele uitleg.
- De cold case is ontstaan uit een familievete van ongeveer anderhalf jaar. Er is dus enorm veel aan voorafgegaan wat voor ons interessant is om te zoeken. Wat staat er in verband met de dood van het slachtoffer en wat niet? En had hier politie en justitie niet al eerder op in moeten grijpen?
- Over de zaak is weinig gepubliceerd. Dat betekent voor ons dat we in een zaak duiken die (redelijk) onbekend is bij het publiek, en waar we dus met een goede productie mee zouden kunnen verrassen.

## Aanpak

Onze start lag bij advies vragen. Advies van iemand die al vaker misdaadverhalen heeft onderzocht en geschreven, en die twee hoofden direct de goede richting op kan laten wijzen. Dat advies vroegen en kregen we van Devid Ilievski, onderzoeksjournalist, bekend als misdaadjournalist en docent op de Fontys Hogeschool voor Journalistiek.



Voor mij het belangrijkste punt dat in ons gesprek naar voren kwam: wordt een expert. Een expert op het gebied van de zaak waar we ons op storten. Het heeft onder meer voordeel wanneer je de nabestaanden benaderd, want zij zullen dit direct merken zodra je vragen gaat stellen. Als je overkomt als expert dan zullen ze ook sneller bereid zijn met je mee te werken. Daarnaast bespaart het je simpelweg ook gewoon tijd en kun je interviews nuttiger indelen, omdat je bepaalde vragen niet meer hoeft te stellen.

Expert word je door te beginnen met alles te lezen wat er te lezen valt – en dat is veel. We kozen deze zaak omdat er niet veel over gepubliceerd is/was, maar dat is relatief. Als je daadwerkelijk alles gaat verzamelen en lezen merk je pas hoeveel werk die eerste stappen kosten. Maar het doel is altijd hetzelfde: expert worden. Samen verzamelden we deze informatie, filterden deze en maakten daarbij een eigen database waarin we alle documenten zowel on- als offline bewaren. Namen arceerden we en schreven we in een document waar alle vaak voorkomende namen bij stonden. Hetzelfde met opvallende datums, voor en rond de dood van het slachtoffer.

De namen in dat lijstje hebben we stuk voor stuk doorgenomen. Wat kunnen ze ons bieden? Zijn deze personen makkelijk bereikbaar? Moeten we deze personen überhaupt al benaderen? Deze vragen hebben we wederom gesteld aan Devid Ilievski en hij gaf aan om de familie van het slachtoffer de ruimte te geven. We zaten aan het begin van de coronacrisis (maart 2020), en voor alles en iedereen was het een onzekere tijd. Om op zo'n moment aan te kloppen bij de familie kan dan een afschrikkende werking hebben. Daarom hebben we ons gefocust op één specifiek iemand: een oud-welzijnswerker die we via-via wisten te vinden, die in de jaren voorafgaand maar ook na de dood actief was in het bewuste plaatsje van de cold case. Deze persoon wenst voorlopig anoniem te blijven, vandaar dat ik de naam in dit onderzoek niet benoem.

Met deze persoon hebben we een uitgebreid gesprek gehad. We hebben haar aan het woord gelaten over wat ze zich kon herinneren in die tijd. Daarna hebben we specifieke namen en gebeurtenissen aan haar voorgelegd. Wat kun je nog van deze mensen en gebeurtenissen herinneren? Zo'n gebeurtenis was bijvoorbeeld een eerdere liquidatiepoging op het uiteindelijke slachtoffer. Die gebeurtenis was bekend, maar de details misten voor ons. Die details kon zij vervolgens weer voor ons invullen.

En zo hebben we meerdere personen. Een jeugdvriend van het slachtoffer waar we constant contact mee onderhouden, maar die we nog niet in persoon hebben kunnen ontmoeten door de coronamaatregelen. Maar ook stuiten we bij puur toeval op de zwager van het slachtoffer. Via een forum voor (oud)inwoners van het plaatsje kwamen we hem op het spoor. We hebben de gok gewaagd en hem gevraagd om

eens een balletje bij de twee broers van het slachtoffer op te gooien. Zo benaderen we ze niet direct en is het afschrikkende effect bijna volledig verdwenen. Dat contact loopt momenteel en gaat allesbehalve makkelijk, maar er zijn altijd ontwikkelingen en in de toekomst stappen om te zetten.

### **Problemen**

In september van dit jaar liepen we vast. We hadden wel een idee wat we wilden, maar niet hoe we dat wilden invullen. Wat willen we nou precies verder onderzoeken, en in welke aflevering moet dat terugkeren? Het stukje storytelling kwam toen om de hoek kijken. Niet voor het eerst, maar wel diepgaander dan de voorgaande keren. Het advies: ga hoofdstukken maken, en ga dan per hoofdstuk onderzoeken. Kijk of er informatie verspreid kan worden over de verschillende hoofdstukken, maar probeer wel de eerste ideeën vast te houden.

Op deze manier hadden we weer overzicht. Wanneer welke bronnen, welke bronnen overkoepelen het geheel (alle hoofdstukken), welke informatie past waar, waar leg je de spanning neer (in het begin, in het midden of bouw je de spanning op richting het eind) en wat mist er nog.

Er miste niet per se iets, maar we ontdekten wel dat we het verhaal rond het slachtoffer centraal moest staan – en dus besloten we om niet in de eerste aflevering direct in te gaan op wat een cold case nou precies is. Daarvoor haalden we inspiratie uit de podcast *El Tarangu* door AudioCollectief SCHIK. In die podcast gaat het over een mythe in de wielwereld: de Spaanse wielrenner José Manuel Fuente, actief in de jaren 70 en bewonderd om zijn kracht in de bergen, zou zijn dood in scène hebben gezet. Niet iedereen is bekend met hoe het wielrennen in elkaar steekt, laat staan het bergbeklimmen. Daarom koos SCHIK ervoor om een bonus-aflevering uit te brengen met daarin uitleg over hoe wielrennen werkt, hoe bergbeklimmen werkt en vertellen ze de betekenis achter bepaalde wielertermen. Eenzelfde soort iets wilden wij ook voor Koude Zaken.

Om het verhaal centraal te zetten maar de lezer niet te verliezen, schreven we dus een kort script voor een bonus-aflevering. Daarin komt naar voren wat een cold case precies is, hoe het kan ontstaan, hoe groot het is in Nederland maar ook wereldwijd en hoe de politie blijft proberen deze zaken op te lossen. Op deze manier halen we het tempo niet uit het verhaal (een bonus-aflevering is immers optioneel), houden we de spanning vast en dus ook de lezer.

### **Hypothese**

Onze werkwijze halen we deels uit Het Verborgene Scenario, maar een hypothese hanteren we niet. Dat komt omdat ons onderzoek al liep toen we op Het Verborgene Scenario werden gewezen. We hadden dus de keuze om tijdens een al lopend onderzoek nog een hypothese vast te stellen, maar dit hebben we bewust niet gedaan.

Bij een volgende zaak die we gaan onderzoeken starten we wel vanuit een hypothese en tijdslijn, die werkwijze staat voor ons nu al vast. Bij een cold case helpt het volgens ons om te onderzoeken vanuit een hypothese en tijdslijn om de volgende redenen:

- Een cold case kent ontzettend veel onbeantwoorde vragen. Om niet verdwaald te raken in het onderzoek tussen al deze vragen, is het taak om er een paar te selecteren en de rest op een lager vuurtje te zetten. De vragen die op dat lager vuurtje komen laat je dus niet links liggen, want soms vind je antwoorden uit onverwachte hoek die een vraag beantwoorden waar je niet per se mee bezig bent;
- Bij elke cold case kun je een andere intentie hebben bij het doel van je onderzoek. De vraag wat je hoopt te onthullen kans dus telkens anders zijn, maar nog belangrijker: enorm van belang. Het is je taak om te weten wat je hoopt te ontdekken, zodat je een richting uit kunt. Je hypothese en vragen in de tijdslijn pas je op die onthulling aan;
- Aan bronnen geen gebrek. Van nabestaanden tot aan mensen die aan de zaak gewerkt hebben: allemaal hebben ze iets te vertellen. Informatie die niet openbaar is, maar echt bij deze personen zelf in het hoofd schuilt. Door te werken met de hypothese en enkele extra vragen, kun je hen specifiek bevragen naar bepaalde gebeurtenissen en kun je je theorie toetsen;
- Iets dat niet direct benoemd wordt in Het Verborgene Scenario maar volgens ons wel helpt: je gaat ethisch verantwoord te werk. Cold cases zijn wat dat betreft lastig. Je wroet in gevoelige informatie waarin vragen schuilen die nog altijd onbeantwoord zijn gebleven. Als je zonder duidelijk doel hierin gaat graven, is het ook lastig om dit te verklaren bij nabestaanden. Even aankloppen voor een interview zal dan ook een stuk lastiger worden. Werk je vanuit een theorie die je kunt toetsen en waarmee je aan kunt tonen dat je bepaalde stof tot op het bot kent, zullen de nabestaanden (maar ook andere bronnen) je serieuzer nemen en sneller toelaten tot gevoelige informatie.

### **Tijd in relatie tot les**

De tijd waarin wij de cold case die nu op ons bord ligt onderzoeken, is lang. Dat is niet omdat er geen eind aan komt, maar omdat we er niet elke dag en elk uur van de dag mee bezig zijn. Ook komt het omdat we er een productie uit willen gaan halen. Dat betekent dieper onderzoeken, kijken welke informatie van belang is voor in de productie, bronnen benaderen en uitstippelen wat verdere stappen zijn. De dingen naast het onderzoek kosten dus ook veel tijd.

Stel Open Eyes Institute gaat (langdurige) masterclasses aanbieden met cold cases, wat moet er dan met de informatie gebeuren die de journalisten verzamelen? Moet deze direct terecht komen in een productie, wat dus betekent dat de productie onderdeel uitmaakt van de masterclass – of juist helemaal geen productie? Of geef je deze personen de mogelijkheid om de masterclass af te sluiten, en met de

verzamelde informatie zelf de keuze te maken om verder te onderzoeken en richting een productie te gaan?

Het doel is om journalisten onderzoeksjournalistieke-skills bij te brengen aan de hand van cold cases. Leren hoe je snel van start kunt gaan, hoe je niet tegen muren oploopt, hoe je jezelf niet onder bergen informatie begraaft, hoe je expert wordt voordat je bronnen gaat benaderen, hoe je bij gevoelige informatie en bronnen terecht komt, hoe je hen benadert en hoe je ethisch verantwoord werkt met de cold cases. Voor mij de belangrijkste lessen uit mijn eigen onderzoek, en ik denk ook voor journalisten die aan de hand van cold cases de onderzoeks-skills willen leren. Daarin moeten ze dus ook de ruimte krijgen om uiteindelijk met de informatie te doen wat ze zelf willen. Willen ze doorgaan voor een uiteindelijke productie? Geef dan de mogelijkheid tot extra begeleiding. Maar mochten ze aangeven het zo *wel prima* te vinden, dan moet dat ook kunnen. Het uiteindelijk doel is om de deelnemers de eerder benoemde lessen te leren en een productie kan dan helpen, maar moet geen *must* zijn.

### **Cold cases**

Als journalist kun je perfect aan je onderzoeksjournalistieke-skills werken aan de hand van cold cases. Ze zijn openbaar, veel informatie is redelijk makkelijk te vinden en informatie die je niet vindt haal je bij bijvoorbeeld nabestaanden. Laatstgenoemde praat maar al te graag over de zaak, ze zien hem immers het liefst zo snel mogelijk opgelost worden. Bovendien kent Nederland +- 1.700 onopgeloste moord- en vermissingszaken, een enorme hoop om uit te kiezen dus. Een oude zaak is moeilijker te onderzoeken, maar ethisch wel gemakkelijker. Een recente zaak is *makkelijker*, maar ethisch weer lastiger. Het is dus taak om een weloverwogen keuze te maken.

Na een weloverwogen keuze te hebben gemaakt, start je met het bedenken van de hypothese. Die leg je vervolgens voor aan onderzoeksjournalisten (of nog beter: journalisten die eerder cold cases onderzochten!) om hem al direct voorzichtig te toetsen. Is de hypothese wel realistisch genoeg, bijvoorbeeld. Na deze hypothese met bijbehorende vragen, stel je een tijdlijn op. Een cold case kan over een lange tijd uitgetrokken worden (voor de moord, *tijdens* de moord, na de moord) – een tijdlijn kan dan ontzettend prettig zijn om mee te werken. Je zet letterlijk de vragen op de tijdlijn in de tijd waar deze thuis hoort. Met deze vragen kun je vervolgens de interviews houden. Er hoeft geen extra vragenlijstje te komen (al zullen er bij enkele bronnen extra vragen bijkomen) en dus zullen de interviews makkelijker worden en minder tijd in beslag nemen. Maar voor je deze interviews überhaupt kunt gaan houden, moet je geschikte bronnen vinden om te interviewen. En voor je daar überhaupt aan toe komt, is het belangrijkste om eerst expert te worden in de cold case die je gaat onderzoeken.

Expert is een breed begrip, want wanneer ben je expert? In het geval van onderzoeken (van een cold case) zou ik als schrijver van dit stuk willen zeggen:

wanneer je alles weet van wat er zonder bronnen te spreken te vinden valt. Alles gelezen, gezien en gehoord hebben. Van krantenarchieven tot aan gemeentearchieven en van YouTube tot aan radio-fragmenten. Het kan ontzettend breed zijn, maar in het geval van een cold case wel van ontzettende waarde. Zoals eerder benoemd klop je niet met vragen aan die je eigenlijk al had horen te weten, waardoor je jezelf direct in een bepaalde hoek zet bij de nabestaanden wanneer je deze interviewt. Ook bespaart het je tijd, want je beantwoordt automatisch vragen op je tijdlijn. De vragen die vervolgens overblijven zijn goede vragen voor je bronnen. Vragen waarop zij misschien antwoord hebben en bereid zijn deze te geven omdat ze merken dat je je totaal hebt overgegeven aan de zaak.

Het is vrijwel onmeetbaar wanneer je kunt zeggen een expert te zijn. Er zijn geen totaal aantal uren aan te hangen (elke zaak is anders, en elke zaak vergt minder of meer tijd dan de vorige), geen totaal aantal stukken dat je minstens moet hebben gelezen en ook geen mensen die je kunnen vertellen dat je *er bent*. Het moet ook niet afhangen van gevoel. Gevoel kan een goede indicatie geven, maar kan tegelijkertijd ook je valkuil zijn. Uiteindelijk is je beste indicatie het interview met je eerste bron. Deze moet je dan ook zorgvuldig uitkiezen en moet makkelijk en snel te bereiken zijn. Nabestaanden zijn in het geval van een cold case dan ook een no-go als eerste bron. Een voorbeeld van een bron die dan juist zou kunnen zijn, is een journalist die eerder over de zaak heeft geschreven. Uit alle informatie die je hebt verzameld om expert te worden, zit er meestal wel zo'n soort bron bij. Gooi je kaarten dan ook open op tafel bij deze bron: dit heb ik en dit wil ik nog weten. Vaak kan deze bron je meer vertellen, je in de juiste richting wijzen en je in contact brengen met andere bronnen van belang. Uit dat gesprek kun je vervolgens zelf peilen of je ver genoeg bent om meerdere bronnen te gaan spreken, of dat je nog verder onderzoek moet gaan doen. Dat laatste kan dan weer met de informatie die je gekregen hebt van de gesproken bron.

## Bas Haan

Haan is bekend als journalist en verslaggever, maar vooral als onderzoeksjournalist. Hij werd genomineerd voor het Gouden Beeld en De Loep voor zijn reportage over de Schiedammer parkmoord, een zaak waarin justitie ontlastend bewijs bewust achterhield. Naast deze zaak werd Haan ook bekend door zijn reportages over de Deventer Moordzaak, een zaak waarover hij ook een boek schreef waarvan in 2021 een film in de bioscopen verschijnt: *De Veroordeling*.

### **Gerede Twijfel**

Ik sprak Haan in eerste instantie om een vrij specifieke reden. Van horen zeggen had ik namelijk dat Haan enkele jaren terug het plan had om lessen op te zetten voor Mbo- en Hbo-studenten aan de hand van cold cases. Onderzoeken stimuleren met informatie die haast iedereen wel interessant vindt.

In het telefonisch interview met Haan kwam dit dan ook als eerste punt voorbij. Echter gaf Haan al snel aan dat dit niet precies zo het geval is. Peter van Koppen (rechtspycholoog en verbonden aan het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR)) had wel dit idee, en heeft het ook tot uitvoering gebracht onder de naam 'Gerede Twijfel'. Van Koppen sprak Haan hier meerdere malen over, maar Haan is er behalve die gesprekken nooit verder in meegegaan.

Gerede Twijfel is opgezet door Van Koppen en wordt gegeven op de Vrije Universiteit Amsterdam. In dit project wordt onderzoek gedaan naar mogelijke rechterlijke dwalingen. Geselecteerde studenten van de VU voeren onder leiding en supervisie van universitaire medewerkers dit onderzoek uit. Er is dus geen specifieke focus op cold cases en het project wordt alleen in een kleine kring gegeven. Met het project werd onder meer onderzoek gedaan naar de Bredase restaurantmoord, beter bekend onder de 'Zes van Breda'. Door het onderzoek kon de zaak door de Hoge Raad heropend worden en Van Koppen schreef het boek 'De dood in het Chinese restaurant'. In begin 2014 kwam het project in opspraak<sup>(9)</sup> door onder meer het vertrek van Van Koppen van Maastricht University naar de VU, en door de publicatie van een boek: 'De Arnhemse villamoord'. Dit boek werd gemaakt door Han Israëls, die destijds samen met Van Koppen de directie over het project had, samen met vier studenten van Gerede Twijfel. Op aandringen van Van Koppen werd dat boek uiteindelijk weer uit de handel gehaald.

### **Schiedammer parkmoord**

Ook vroeg ik Haan naar zijn werkwijze bij zijn onderzoek naar de Schiedammer parkmoord, de doorgaans gebezigde benaming voor de doodslag op Nienke Kleiss in Schiedam op 22 juni 2000. Zij was op dat moment tien jaar oud. Een elfjarig vriendje van het slachtoffer raakte gewond.

Schiedam was geen cold case, dus zo is Haan er ook niet ingerold. Sterker nog: Haan geeft aan dat je als journalist niet eens op zoek moet gaan naar een cold case om te onderzoeken. Het moet toevalligerwijs op je pad terecht komen. Bij de Schiedammer parkmoord werd Cees B. veroordeeld voor doodslag, het neersteken van het vriendje en ontuchtige handelingen bij beide kinderen. De zaak was dus afgesloten en stond bij niemand echt op de radar, ook bij Haan niet. Hij kwam uiteindelijk op de zaak door de Deventer Moordzaak, die hij destijds op de voet volgde. Bewijs aan de hand van DNA-sporen was nog niet *business as usual* en stond nog in de kinderschoenen. Het bestond wel, maar complexe sporen werden niet onderzocht. Toch werd Ernest Louwes juist op die sporen veroordeeld bij de Deventer moordzaak. Bij Haan opende dat de ogen: hij dacht namelijk dat Louwes onschuldig was, maar plots bleek DNA aan te tonen dat hij het toch had gedaan. Als journalist was dat voor Haan de zaak om mee aan de slag te gaan: hoe zit het nou met dat DNA? Tegelijkertijd was Haan door de Deventer moordzaak met specialisten in gesprek geraakt (advocaten, officieren, hoogleraren, rechercheurs) over dat er in die tijd het gevoel heerste dat Justitie steeds meer aan het 'crime-fighten' was, en dus steeds minder magistraat aan het

zijn was. Als journalist zie je dat als abstractere vormingen waar je een metafoor bij zoekt, geeft Haan aan. Daarom ging hij op zoek naar vergelijkbare zaken en stuitte daarbij op het NFI. Op dat moment was er enorm veel kritiek op het NFI, mede door de enorme ontwikkelingen die er waren – iets dat automatisch veel kritiek oplevert. Als journalist ging Haan aan de slag om te kijken wat er allemaal mis was binnen het NFI, al prijst hij het nu ook om het fantastische werk dat ze leveren. In dat onderzoek naar het NFI stuitte Haan op het verhaal dat er in de Schiedammer parkmoord (wat op dat moment nog een afgesloten zaak was!) bewijs was achtergehouden. Bewijs dat eigenlijk de onschuld van de veroordeelde Cees B. aantoonde.

Maanden onderzocht Haan deze zaak verder en nam daarbij de advocaat van Cees B. in vertrouwen. Het ging er uiteindelijk om dat een DNA-deskundige op cursussen voor Justitie DNA-sheets toonde waaruit complexe, maar wel degelijk deels te identificeren DNA-sporen gevonden waren, die Cees B. uitsloten als dader. Bewijs dat nooit in de rechtszaal was gepresenteerd. Tijdens dat onderzoek van Haan kwam Wik H. in beeld. Hij werd voor een ander delict gearresteerd en bekende toen spontaan dat hij de dader was van de Schiedammer parkmoord. Op dat moment ontplofte de zaak in de media. Cees B. kwam vrij en volgende er excuses, al kwam er toen wel een mededeling van Justitie: niemand was kwalijk te nemen dat Cees B. eerder onterecht veroordeeld was, want dankzij nieuwe technieken kon aangetoond worden dat B. de dader niet was en Wik H. juist wel. Haan wist dat het *bullshit* was, omdat hij wist dat er wel degelijk DNA-bewijs was dat achtergehouden was. Dus er was bewust gekozen om Cees B. veroordeeld te laten op basis van zijn verhaal, terwijl er bewijs was dat wel degelijk bewees dat B. onschuldig was. Vanuit daar heeft Haan nog lange tijd verder onderzoek gedaan wat uiteindelijk resulteerde in een uitzending bij Nieuwsuur.

### **Aanpak**

Haan geeft aan dat het volgens hem ook zo moet gaan zoals hij in de Schiedammer parkmoord 'rolde'. Geen enkele journalist kan vanuit een journalistieke-vraag aan een cold case beginnen volgens hem. Een moordzaak die niet opgelost is, die is niet zonder reden niet opgelost. Als je daar als journalist toch aan begint is dat omdat je het vermoeden hebt dat Justitie niet alles gedaan heeft om de zaak op te lossen. Omdat ze bijvoorbeeld een getuigen nooit hebben willen horen of omdat een team werd opgeheven voor belangrijkere zaken. Dat is een journalistiekverhaal, en dan kun je in zo'n zaak duiken volgens Haan. Vanuit het perspectief van een misdadjournalist kun je ook kijken: zij hebben het niet op kunnen lossen, maar misschien kan ik dat juist wel. Maar ook dan moet je goede redenen hebben om aan zo'n zaak te beginnen, en vaak is dat omdat ervan buitenaf al te zien is dat er meer mis is aan de zaak naast dat het onopgelost is. De podcast 'De Moord op Patrick' is daar een goed voorbeeld van. Er zijn evidente verdachten maar de zaak is toch gestopt. Waarom is die zaak dan gestopt?

## Jacqueline Maris

Naast Bas Haan sprak ik ook kort met Jacqueline Maris, maker van de podcast Kwaad bloed. Een true crime-podcast over spraakmakende moordzaken en een verdwijning op het platteland. Kwaad bloed is één van de eerste Nederlandse true crimeseries waarin documentaire en fictie elkaars wegen kruisen.

Ik vroeg haar naar haar werkwijze, maar die bleek een stuk genuanceerder te liggen dan die van Haan. Zij zocht namelijk wél naar specifieke zaken (vaak ook cold cases). Wel geeft ze aan wanneer je dat doe je een ontzettend goede journalist moet zijn en strak moet weten wat je wil bij de cold case. De moord oplossen? Een misstand aanduiden? Het verhaal achter de cold case vertellen? Het verdriet in beeld brengen? Tal van opties, maar daardoor soms ook lastiger. Je moet écht weten wat je wil.

Het is ook een mogelijkheid om als een advocaat van de duivel de cold case te gaan onderzoeken. Kritische vragen zetten bij de cold case vanuit een zo negatief mogelijk standpunt. Vanuit daar zou je ook een hypothese kunnen maken en die gaan toetsen. Het nadeel van deze werkwijze is dat je bronnen soms afschrikt door de kritiek en negatieve blik op de zaak.

Een voorbeeld zoals bij Haan wist ik niet uit Maris te vissen. Maar ze gaf dus wel voor het eerst mij een geheel nieuw voorbeeld: advocaat van de duivel. Er zijn natuurlijk vraagtekens bij te zetten maar kijkend naar het succes van Kwaad bloed kun je lastig zeggen dat het een slechte aanpak is.

## Ethische dilemma's true crime

Den of Geek is een entertainment website met een focus op film, tv, videogames en boeken. Het in Londen opgerichte bedrijf is onder meer bekend door de scherpe essays die geschreven worden over entertainment. Rosie Fletcher schreef in juni 2018 voor deze website over de ethische dilemma's van true crime <sup>(12)</sup>. Want waar ligt de grens?

### **The Staircase and the Ethical Issues With True Crime**

Rosie Fletcher schrijft in het stuk over de documentaire *The Staircase*. Een Franse productie uit 2004 over de strafzaak tegen Michael Peterson, die volgens justitie zijn vrouw om het leven heeft gebracht: Kathleen Peterson. In 2018 voegde Netflix deze documentaire toe aan het wereldwijde aanbod, inclusief drie nieuwe afleveringen die gaan over Peterson na zijn vrijlating en een eventuele tweede, nieuwe, rechtzaak. Dit bezorgde de documentaire nieuwe populariteit onder het al brede aanbod true crime op Netflix en andere streamingplatformen.

Ze beschrijft aan de hand van deze documentaire enkele situaties die het ethische deel een dilemma maken. Want hierin ligt het grootste probleem met criminaliteit die verworven wordt tot *serialised* drama: het gaat om mensen. Echte mensen, en



niet alleen het slachtoffer en de verdachte/dader. Naast *The Staircase* zijn er nog tal van voorbeelden: *Making a Murderer*, *The Jinx* en *The Keepers* zijn enkele populaire producties die in hetzelfde straatje passen als *The Staircase*. En allemaal hebben ze hetzelfde gemeen, namelijk dat de lijnen tussen feit en fictie vervagen. Daarnaast werkt de populariteit van deze documentaires in de hand dat kijkers zelf op onderzoek uitgaan. En is dat wat we moeten willen, vraagt Den of Geek journaliste Fletcher zich af. In enkele dingen is het positief: kijkers kritisch laten nadenken en betrekken bij de documentaire. Uiteindelijk is dat misschien ook wel het doel als maker zijnde. Maar een strafzaak behandelen als een fictieve *whodunit* is ethisch een lastig punt.

Dat laatste is precies wat *Making a Murderer* doet volgens Fletcher. Het schetst zo'n beeld van de veroordeelde moordenaar en zijn neefje, dat je als kijker haast niet anders dan concluderen kunt dat deze twee mannen onschuldig zijn. En dat gebeurde massaal. Kijkers raakten zelfs zo overtuigd van de onschuld van de twee veroordeelden dat ze petitie startten, en mensen zelfs bedreigd werden door willekeurige kijkers van over de hele wereld. *The Jinx* doet volgens Fletcher hetzelfde: de kijker kan bijna niet anders dan (willen) concluderen dat, in dit geval, verdachte onschuldig is. Het resultaat is dat mensen theorieën gaan bedenken en verspreiden terwijl het gaat over echte mensen – niet over een *CSI*-aflevering. Uiteindelijk bleek de verdachte die centraal stond in *The Jinx* schuldig.

### **How far is too far for true crime?**

In een recenter stuk <sup>(13)</sup> schrijft Rosie Fletcher weer over de gevolgen van entertainment rond true crime. Ze haalt daarbij de Netflix documentaire *American Murder: The Family Next Door* aan.

De documentaire gaat over Chris Watts en zijn vrouw en twee kinderen, waarvan de laatste drie allemaal om het leven gebracht zijn. Het start met een 911-oproep, waarna er beelden te zien zijn van de zogenaamde body-cams die de politie draagt. Zij komen aan bij het huis van Watts en spreken hem daar voor het eerst. Watts lijkt behoedzaam, maar leest tegelijkertijd de laatste berichtjes voor die hij van zijn vrouw kreeg. Hij praat over hun verdwijning en laat samen met een buurman bewakingsbeelden zien. Uiteindelijk blijkt dat enkele uren voor dit bezoek van de politie hijzelf zijn vrouw en twee kinderen om het leven heeft gebracht. Fletcher omschrijft het als *'tough to watch'*.

De rest van de documentaire hangt aan elkaar met beelden van politie, de media, video's, berichten op sociale media en berichten die de *hoofdrospelers* elkaar onderling gestuurd hebben. Er is geen vertelling door een voice over, geen interviews met nabestaanden of andere betrokkenen, geen commentaar en geen analyse. Er wordt geen kant gekozen maar het ontbreekt daardoor ook aan uitleg. Een duidelijke reden waarom Watts zijn hele gezin behalve zichzelf om het leven brengt is er niet, en levert de documentaire ook niet op. Dus waar moet je dan de lijn trekken, zowel

als maker als kijker? Wanneer is het niet langer oké om tragedie als entertainment te zien?

De nabestaanden bij bovenstaande zaken hebben nooit ingestemd met deze documentaires die uiteindelijk een media-fenomeen werden. Het is daarom belangrijk om onszelf eraan te herinneren dat het niet alleen entertainment is, maar ook gaat om mensenlevens. Vaak mensen die nog vol met verdriet zitten en soms ook angst. Angst voor wat nog komen kan na de documentaire. Maar ook om de nagedachtenis van de slachtoffers. Uiteindelijk is de dood van deze mensen wat leidt tot entertainment die dagelijks door duizenden mensen tot zich genomen wordt.

### **Onderzoeken in relatie tot het ethisch dilemma**

Eerder in dit onderzoek worden onderstaande vragen gesteld:

*“Stel Open Eyes Institute gaat (langdurige) masterclasses aanbieden met cold cases, wat moet er dan met de informatie gebeuren die de journalisten verzamelen? Moet deze direct terecht komen in een productie, wat dus betekent dat de productie onderdeel uitmaakt van de masterclass – of juist helemaal geen productie? Of geef je deze personen de mogelijkheid om de masterclass af te sluiten, en met de verzamelde informatie zelf de keuze te maken om verder te onderzoeken en richting een productie te gaan?”*

Deze vragen blijven in dit onderzoek onbeantwoord, maar het is wel van belang wanneer ze beantwoord gaan worden op een later moment het ethische aspect erin mee te nemen. Cold cases zijn enorm gevoelige kwesties omdat vaak het verdriet onverwerkt is en soms de angst nog overheerst. Het onderzoeken van deze zaken inzetten als lesmethode kan geen kwaad. Sterker nog: het is bevorderlijk. Een productie zou dat ook kunnen zijn omdat de aandacht dan groter wordt – en er eventueel zelfs een oplossing uit zou kunnen komen juist door de productie. Maar deze productie moet dan stevig in elkaar zitten en kan niet *zomaar* even gedaan worden. Natuurlijk staat het iedereen vrij om te publiceren over deze zaken, kijk alleen al naar talloze podcasts<sup>1</sup> die de afgelopen tijd in Nederland verschijnen over (onopgeloste) moord- en vermissingszaken. Maar in het achterhoofd van de maker moet altijd dat stukje zitten dat het over echte mensen gaat, iets dat in een deel van deze podcasts totaal ontbreekt (naar mijn mening). Naast het bieden van deze lesmethode ligt daar dan ook een mooie taak voor Open Eyes Institute: het begeleiden van de journalisten bij het onderzoek omzetten naar een productie.

1. Voorbeelden: Moordzaken, Daders, De dood van Robert, Misdaad Meiden, Opsporing Verzocht – Cold Case

## Resultaat

Een precieze methode kun je niemand opleggen om cold cases te onderzoeken. Er moet bewegingsvrijheid zijn voor de onderzoeker. Deze moet aanpassingen kunnen doen voor zichzelf, maar ook op basis van de cold case die hij of zij onderzoekt. Laat

de onderzoeker zelf een cold case kiezen om zijn of haar onderzoeks-skills te verbeteren, maar kader dit wel af zodat de zoektocht niet te lang en moeilijk wordt. Als Open Eyes Institute is het denk ik al taak om een aantal cold cases uit te zoeken die geschikt zijn. In +- 200 woorden leg je vervolgens uit wat deze cold case precies is; specifieke informatie als man/vrouw, leeftijd, jaartal en soort; moord of vermissing. Op deze manier kan ook direct duidelijkheid komen of datajournalistiek of OSINT-onderzoek toepasbaar is.

Vanuit daar is het startpunt altijd hetzelfde: laat de onderzoeker zoveel mogelijk 'Hoe.....?'-vragen opstellen, en laat deze vanuit daar een hypothese maken. Daarna komt de tijdlijn en dan het onderzoek zelf. Het onderzoek zelf helpt ze om expert te worden op het gebied van de cold case en daar leert men de meeste skills:

- Leren waar je wat vindt.
- Leren hoe je de informatie die je eerder vond kunt inzetten om in dezelfde vorm nog meer informatie te vinden.
- Leren hoe je de gevonden informatie inzet om bronnen te vinden en benaderen.
- Antwoord vinden op wanneer je denkt een expert te zijn in een zaak.
- Uitvinden of de cold case geschikt materiaal was geweest als je in het werkveld had gezeten. Had er bijvoorbeeld een productie uit kunnen rollen?
- Leren hoe je in het vervolg sneller op het pad van deze zaken komt, en het misschien juist kunt omkeren zoals Bas Haan: zorgen dat de zaken juist richting jou komen.

Die skills ontstaan dus uit het onderzoeken vanuit een hypothese met tijdlijn. Cold cases zijn wat dat betreft dus ook enorm geschikt:

- Diepgaand
- Vaak (veel) misstanden
- Veel bronnen (nabestaanden, journalisten, getuigen, rechercheurs)
- Enorm veel openbare informatie (kranten, stadsarchieven, radio- en televisie-uitzendingen en natuurlijk het internet). Deze kunnen doormiddel van datajournalistiek of OSINT-onderzoek gevonden worden.

Punten die vrij specifiek zijn voor een cold case en bij andere dingen lang niet zo vaak zo openbaar en relatief makkelijk te vinden. Al kan het natuurlijk lastiger worden als je vanuit een hypothese werkt dat Justitie fouten heeft gemaakt, want dan zal er in vertrouwelijke documenten gedoken moeten worden. Dat kan, maar is om de beginnende onderzoeks-skills te verbeteren niet het meest ideaal.

Een productie kan helpen om met de gevonden informatie de onderzoeks-skills nog meer te verbeteren. De gevonden informatie moet je toepasbaar maken op de productie, dus wordt het kiezen tussen (of nog diepgaander zoeken) de informatie.

Dat doe je in principe alleen, maar het is handig om je bronnen daarbij te onthouden. Welke informatie gaven zij die niet in de openbaarheid te vinden viel? Informatie gescheiden houden is dus vanaf minuut één al belangrijk.

## Conclusie

Een ontzettend breed ingezet onderzoek kon uiteindelijk met een redelijk klein kader geschreven worden. Journalisten onderzoeks-skills bijbrengen aan de hand van cold cases is namelijk een absolute mogelijkheid, en misschien zelfs wel een hele sterke.

Zolang de journalist in kwestie een duidelijk kader krijgt om in te onderzoeken, kan het als lesstof ontzettend effectief en efficiënt zijn. Dat betekent: laten kiezen uit een kader van cold cases aan de hand van +- 200 woorden met daarin het verhaal, moord- of vermissingszaak, man/vrouw, plaats, jaartal en leeftijd. Vanuit daar kan de *pret* beginnen.

Aan de journalist in kwestie is het dan taak om vragen op te stellen die verband houden met de cold case. 'Hoe...?'-vragen zijn om in metaforen te spreken de grootste scheppen om het onderzoek te kunnen starten. Vanuit daar ontwikkelt de journalist een hypothese die weer opgevolgd wordt door een tijdlijn. Vanuit daar is het taak om expert te worden van de cold case. Dit zorgt voor zelfvertrouwen bij interviews, maar ook voor vertrouwen vanuit de bronnen in de journalist zelf – vooral in het geval van nabestaanden van het slachtoffer.

Het stukje expert is onmeetbaar maar probeert de journalist stapsgewijs te achterhalen bij zijn of haar bronnen. Deze starten daarom nooit bij de nabestaanden, maar bij bronnen die wel veel kennis van de zaak hebben maar er emotioneel zo ver mogelijk van af staan. In die stap neemt de journalist in het onderzoek dus ook de bronnen mee. Deze worden de vragen uit de tijdlijn voorgelegd die nog onbeantwoord zijn gebleven na het diepgravende onderzoek in onder meer het internet, stadsarchieven en krantenarchieven.

De hoofdvraag 'Hoe kun je optimaal gebruikmaken van onderzoeksjournalistieke-methoden om journalisten te trainen in het verslaggeven van cold cases?' blijft gedeeltelijk onbeantwoord in mijn ogen. Het onderzoek duikt voornamelijk in op het onderzoek, en niet op de verslaggeving. Persoonlijk denk ik echter dat dit geen probleem is. Wanneer een journalist ontzettend goed werk heeft geleverd in het onderzoek en daarbij goede bronnen heeft gevonden, dan kan deze dit werk *automatisch* omzetten in een productie waarmee er verslag wordt gedaan over het onderzoek en dus het verhaal. Het punt is dat dit op zichzelf weer veel tijd vergt ondanks mijn omschrijving van 'automatisch'. Dat merk ik zelf namelijk en is ook terug te lezen in mijn analyse over het werk in Koude Zaken.

Als Open Eyes Institute zou ik dus ook het onderzoek uitvergroten voor deze journalisten met onderzoek ambities. Geef handvaten waar dit nodig is, maar laat ze vooral zelf te werk gaan met aangegeven kaders. Vanuit daar groeit vanzelf het idee voor een productie, mede omdat die per cold case ook weer anders is. De een past beter in een geschreven stuk, de ander in een podcast of tv-uitzending.

## Bronnenlijst

- (1) Onderzoeksjournalistiek wordt steeds belangrijker, geraadpleegd op 8 oktober 2020  
<https://www.nvj.nl/nieuws/6-redenen-waarom-cursus-onderzoeksjournalistiek-goed-idee>
- (2) Media Trainings Centrum Noord-Nederland, geraadpleegd op 8 oktober 2020  
<https://www.mediatrainingencentrumnoord-nederland.nl/course/onderzoeksjournalistiek/>
- (3) Zie afbeelding onderaan van brochure, geraadpleegd op 8 oktober 2020
- (4) NVJ Academy cursus Onderzoeksjournalistiek, geraadpleegd op 8 oktober 2020  
<https://www.nvj.nl/agenda/onderzoeksjournalistiek>
- (5) Masterclass van Platform voor Onderzoeksjournalistiek Investico, geraadpleegd op 8 oktober 2020  
<https://www.platform-investico.nl/artikel/vacature/>
- (6) Het Verborgene Scenario door Luuk Sengers en Mark Lee Hunter,  
<https://www.luuksengers.nl/verborgene-scenario>
- (7) Koude Zaken door Jelle van de Steeg en Mirre van der Vegte
- (8) Cold case kalender  
<https://www.coldcasekalender.nl/>
- (9) Gerommel bij Gerede Twijfel, geraadpleegd op donderdag 3 december  
<https://www.observantonline.nl/Home/Artikelen/articleType/ArticleView/articleId/2147/Gerommel-bij-Gerede-Twijfel-boek-uit-handel-genomen>
- (10) Onderzoeksjournalistiek NVJ, geraadpleegd op woensdag 19 mei  
<https://www.nvj.nl/onderzoeksjournalistiek#:~:text=Onderzoeksjournalistieke%20vaardigheden%20worden%20steeds%20belangrijker,wordt%20gegeven%20en%20wat%20niet.>
- (11) Onderzoeksjournalisten slaan de handen ineen – hoe werkt zo iets?, geraadpleegd woensdag 19 mei  
<https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/onderzoeksjournalisten-slaan-de-handen-ineen-hoe-werkt-zoiets~baeec339/>
- (12) The Staircase and the Ethical Issues With True Crime, geraadpleegd woensdag 19 mei  
[https://drive.google.com/file/d/1qreLZ9GXMEIYnmn1z9V0GK\\_LSXz39ntS/view](https://drive.google.com/file/d/1qreLZ9GXMEIYnmn1z9V0GK_LSXz39ntS/view)
- (13) American Murder: The Family Next Door: How Far Is Too Far for True Crime?, geraadpleegd woensdag 19 mei  
<https://www.denofgeek.com/movies/american-murder-the-family-next-door-how-far-is-too-far-for-true-crime/>
- (14) Centraal Bureau voor de Statistiek (Statline)  
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/>

- (15) Eurostat  
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
- (16) Skoeps is dood, de burgerjournalistiek niet, geraadpleegd op donderdag 20 mei  
<https://www.trouw.nl/nieuws/skoeps-is-dood-de-burgerjournalistiek-niet~bcaa28fe/>
- (17) Bellingcat's OSINT toolkit  
<https://docs.google.com/spreadsheets/d/18rtqh8EG2q1xBo2cLNyhIDuK9jrPGwYr9DI2UncoqJQ/edit#gid=930747607>
- (18) Wie zijn de mensen van Bellingcat?, geraadpleegd op donderdag 20 mei  
<https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4207206/wie-zijn-de-mensen-van-bellingcat-het-geen-abracadabra>
- (19) Rapport evaluatie Coldcase Hackathon  
<https://www.slideshare.net/socialmediadna/evaluatie-coldcase-hackathon?ref=https://socialmediadna.nl/>

### (3) Brochure onderzoeksjournalistiek Hogeschool Utrecht, geraadpleegd op 8 oktober 2020

HOGESCHOOL  
UTRECHT



## Onderzoeksjournalistiek

### Zoek en vind

**Onderzoeksjournalistiek staat vaak synoniem voor tegels lichten, maandenlang onderzoeken en mistanden opsporen. De technieken die onderzoeksjournalisten gebruiken kunnen echter ook uitstekend worden ingezet in de dagelijkse werkzaamheden van een journalist. Wat ga ik precies uitzoeken, welke informatie heb ik daarvoor nodig en hoe zorg ik dat ik voortdurend het overzicht bewaar? Leer systematisch en vlot nadenken over belangrijke keuzes.**

In de cursus komen diverse journalistieke technieken aan bod die u helpen om zelf nieuws te ontdekken en het om te zetten in boeiende verhalen. De cursus draait om de vraag hoe u zich goed voorbereidt op een verhaal en waar u informatie vindt.

Hoe vertaalt u een goed idee naar een krachtig onderzoek zonder veel tijd te verspillen? Hoe maakt u gebruik van originele bronnen van informatie zoals internet, sociale netwerken, Wet Openbaarheid Bestuur (WOB), interviews en data?

#### Wat u leert

U doorloopt de diverse stappen in het researchproces. Aan elke vaardigheid in het proces is een opdracht gekoppeld. De opdrachten samen vormen de bouwstenen voor een onderzoeksopzet. Het eindresultaat van de cursus is een bruikbare onderzoeksopzet. Klaar om vervolgens uw verhaal te maken.

#### Cursusonderdelen

In de eerste bijeenkomsten maakt u een opzet voor een onderzoek dat u gedurende de cursus wilt uitvoeren. De succesvolle Story-Based Inquiry-methode (SBI) vormt hierbij het uitgangspunt. SBI is een samenhangende werkwijze voor journalisten die iets willen uitzoeken. Het proces van idee tot verhaal wordt onder de loep genomen en gestroomlijnd.

#### Aan bod komen:

- het vinden van bruikbare onderzoeksthema's;
- het formuleren van werkbare hypothesen;
- het gebruiken van nuttige databases.

Vervolgens gaan we op zoek naar relevante informatie voor uw onderzoeksvraag.

Om de nodige informatie los te krijgen van instanties kan een beroep op de WOB nodig zijn. U maakt kennis met de mogelijkheden en valkuilen van de WOB. En leert om een kanrijk WOB-verzoek te formuleren.

Ook data bevatten belangrijke informatie. Er zijn en komen steeds meer data beschikbaar op internet.

- Hoe legt u de hand op data?
- Hoe verwerkt u deze data in een spreadsheet?
- Hoe maakt u een heldere en correcte analyse van data?

#### Z.o.z.

#### Duur

Tien bijeenkomsten

#### Tijd

Van 19:00 - 22:00 uur

#### Start

De cursus start jaarlijks

Kijk voor actuele data en prijzen op onze website. WDJ-leden krijgen 10% korting

#### Aantal deelnemers

Maximaal 12

#### Locatie

Utrecht

#### Deelname

Is afhankelijk van selectie. Graag ontvangen wij uw cv.

#### Certificering

Deelnamecertificaat

#### Cursusonderdelen (vervolg)

In de cursus is verder aandacht voor:

- geavanceerde zoektips en -strategieën voor het internet, met voorbeelden van hoe deze tot primeurs kunnen leiden;
- technieken om indringender te interviewen;
- handige tools (gratis software en websites) die uw leven als onderzoeker vergemakkelijken.

De cursus wordt georganiseerd in samenwerking met de Vereniging voor Onderzoeksjournalisten (VVOJ).

#### Beoield voor

Journalisten en freelancers (geschreven pers, radio en televisie) met enige ervaring. De cursus is ook geschikt voor researchers, academic en documentalisten die zich willen bekwamen in onderzoeksjournalistiek.

#### Bewijs van deelname

Na het volgen van deze cursus krijgt u een bewijs van deelname.

Hogeschool Utrecht  
Centrum voor Communicatie & Journalistiek

088 481 35 00

ccj@hu.nl  
@CCJHU

[www.ccj.hu.nl](http://www.ccj.hu.nl)